

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a literární vědy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Petr Janeš

**Spisovatel a novinář Edvard Valenta po
roce 1945**

Writer and journalist Edvard Valenta after
1945

Praha 2012

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Holý, DrSc.

Poděkování

Moc děkuji prof. PhDr. Jiřímu Holému, CSc., Ing. Pavlu Janáčkovi, Ph.D., prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc., a PhDr. Michaelu Špiritovi, Ph.D., za jejich velkou trpělivost, za cenné připomínky a postřehy. Svým přátelům, mezi něž mohu ke své nezměrné radosti počítat i Edvardu Valentovou, spisovatelovu dceru, děkuji za mnohá povzbuzení a rady v průběhu mé práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze

.....

Abstrakt

Tato diplomová práce zkoumá roli českého spisovatele Edvarda Valenty (1901–1978) v žurnalistice poválečného Československa. Přehledová část sleduje Valentovy texty, které publikoval v letech 1945–1948 na stránkách Svobodných novin a v týdeníku Dnešek. Pozornost je dále věnována korespondenci Edvarda Valenty nejen s mnoha českými spisovateli, ale také s vlastní rodinou. Na základě archivního výzkumu a vzpomínek pamětníků se práce snaží postihnout životní peripetie a kariéru českého novináře a spisovatele Edvarda Valenty, včetně jeho uvěznění po únoru 1948. Práce se soustředí na skutečnosti, které nebyly o Edvardu Valentovi dosud známé, snaží se je uspořádat, aby mohly být použitelné pro případný další výzkum nebo pro psaní Valentovy monografie. Dále je nastíněna situace dobové žurnalistiky a zásahy politické moci do kulturní problematiky. Výběrová část se zabývá rozbořem konkrétních polemických textů napříč literárními skupinami s autory různého politického přesvědčení. Cílem práce je poukázat na význam Edvarda Valenty na novinářském poli třetí republiky a upozornit na tehdejší neoddělitelné sepětí literatury a žurnalistiky.

Klíčová slova:

česká literatura 2. poloviny 20. století

Edvard Valenta

žurnalistika

kulturní a politické události v Československu v letech 1945–1948

polemika

Svobodné noviny

Dnešek

Abstract

This thesis examines the role of Czech writer Edvard Valenta (1901–1978) in post-war Czechoslovakia journalism. The overview part of the paper tracks Valenta's texts published from 1945 to 1948 in Svobodné noviny and in magazine Dnešek. Attention is also devoted to Edvard Valenta's correspondence not only with many Czech writers, but also with his own family. Based on archival research and eyewitness accounts, this work tries to capture the life and the career of Czech journalist and writer Edvard Valenta, including his imprisonment after february 1948. The work focuses on the facts that were not known about Edvard Valenta yet, trying

to organize them and to make them available for any further research or writing of Valenta's monography. Furthermore, the contemporary journalism situation is outlined as well as the political interventions into cultural issues. The selection part of the paper deals with the analysis of specific polemical texts among literary groups and authors with different political beliefs. The aim is to highlight the importance of Edvard Valenta in journalism field in the Third Republic and to highlight the inextricable connection of literature and journalism.

Keywords:

Czech literature of the second half of the 20th century

Edvard Valenta

journalism

cultural and political events in Czechoslovakia in 1945–1948

polemic

Svobodné noviny

Dnešek

Obsah

Úvod.....	7
1. Publicistika třetí republiky.....	10
1.1 Kulturně-politická periodika třetí republiky.....	12
1.1.1 Podmínky při recepci periodik.....	12
1.1.2 Nejdůležitější periodika.....	13
1.2 Svobodné noviny.....	14
1.3 Dnešek.....	17
1.3.1 Základní údaje.....	17
1.3.2 Stav před rokem 1945.....	19
1.3.3 Stav po roce 1945.....	20
2. Spisovatel a novinář Edvard Valenta, profesní životopis do roku 1945.....	24
3. Doba Valentových příspěvků v Dnešku a Svobodných novinách.....	30
3.1 Valentovy příspěvky ve Svobodných novinách.....	30
3.2 Polemiky Edvarda Valenty s Jiřím Tauferem.....	33
3.3 Valentovy příspěvky v Dnešku.....	36
3.3.1 K případu Zoščenko – Achmatovová.....	37
3.3.2 Další Valentovy příspěvky.....	41
4. Události v Únoru 1948. Věznění.....	45
5. Spisovatel Edvard Valenta, profesní životopis od roku 1949.....	49
Závěr.....	62
Seznam použité literatury.....	63

Úvod

Edvard Valenta. Snad každý vzdělaný člověk toto jméno zná. Především díky jeho stěžejnímu románu *Jdi za zeleným světlem*, který v roce 1956 naboural literární schematismus dané doby.¹ Ač se Edvard Valenta považoval za člověka spíše levicového smýšlení, nehodlal psát v duchu socialistického realismu. Jeho rozsáhlý román tematizuje psychiku intelektuála, jenž během okupace zvažuje, zda má cenu zapojit se do odboje. Valentův román o lidech za druhé světové války je návratem k psychologické próze 30. a počátku 40. let. Ve své době způsobil rozruch jak mezi nekomunisty, tak mezi komunistickými představiteli. Spisovatelka Marie Majerová dokonce navrhovala, aby byl spisovatel za román odsouzen do vězení.

Ano, *Jdi za zeleným světlem* patří do kánonu české literatury zcela neodmyslitelně – setkáme se s ním v čítankách či v literárněvědných seminářích na vysokých školách. Jenže ostatní Valentova tvorba je již téměř zapomenuta, případně je známa jen odborníkům. Velkou měrou se na tom podílí fakt, že Valenta nikdy nepatřil do žádné výrazné literární nebo kulturní skupiny, ale byl spíše solitérem. Dále za to může zejména fakt, že stále postrádáme Valentovu monografii.

Tato diplomová práce si neklade za cíl být jakousi náhradou za dosud neexistující monografii.² Ba naopak, z větší části se zaměří jen na malý výsek (myšleno časově) z Valentova pracovního života, a to na oblast nejméně recipovanou, totiž na jeho činnost žurnalistickou. Valenta byl však novinářem poměrně dlouho, bezmála třicet let – od počátku let dvacátých až téměř do konce let čtyřicátých. Tato práce nemůže obsáhnout celé období, proto je zaměřena na období poválečného tříletí 1945–1948. Je to ostatně také z toho důvodu, že toto období je dosud méně probádané než třeba doba první republiky, a přesto to bylo období jaksi přechodné, či dokonce rozhodující. Politika a politikaření dané éry vlastně připravily půdu pro dalších čtyřicet let komunistické totality.

---

¹ Komunistický kritik Jiří Hájek ho dokonce označil za nejlepší románové dílo vydané v posledních deseti letech, což byl jistě Hájkův odvážný čin, protože tím vyzvedl Valentův román nad všechna velebená díla socialistického realismu. (Viz Nor, A. C.: *Život nebyl sen 2*, Brno 1994, s. 736).

² Jistý ráz monografie mají diplomové práce napsané na našich vysokých školách zejména po roce 1989. Jmenujme alespoň dvě práce z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy: Nídrová Růžková, Simona: *Život a dílo Edvarda Valenty*, PedF UK 2000; Zikánová, Markéta: *Prozaik Edvard Valenta: pokus o monografickou studii*, PedF UK 2005. Práce se zaměřují na literární rozbor Valentovy beletrie a shrnují kritický ohlas na ni. Ze starších diplomových prací jmenujme alespoň tuto: Vaníčková, Jana: *Próza Edvarda Valenty*, FF UK 1966. Pro biografii Edvarda Valenty je vhodné seznámit se s následující bakalářskou prací: Frinta, Petr: *Život samé psaní. Edvard Valenta – spisovatel a novinář*, Institut komunikačních technologií a žurnalistiky, katedra žurnalistiky, FSV UK 2005.

Snad se mi podaří dokázat, že Edvard Valenta je neprávem zapomínaný novinář a že poválečnou žurnalistiku svým způsobem obohacuje, i když celý svůj život stál ve stínu jiných spisovatelů i novinářů. V novinářské činnosti byl zastíněn nejvíce osobností Ferdinanda Peroutky, s nímž ve sledovaném období vytvořil jakýsi tandem. Zatímco Valentovu tvorbu literární můžeme mapovat v dosud dostupných knihách, jeho články v novinách jsou rozptýlené v dobovém tisku a dnes i odborníkům neznámé. Pokusil jsem se tedy tyto tiskoviny projít a provést z nich pár excerpčí. Doufám, že se mi podaří prokázat, že Valenta byl výraznou osobností v oblasti společenskokritické žurnalistiky a že jeho přínos je nezpochybnitelný, byť se v pracích na podobné téma píše jen o jeho kolezích.³

Ke zvolenému tématu nelze bohužel příliš použít Valentovy paměti⁴, neboť jsou dovedeny pouze do nástupu do redakce Lidových novin na počátku dvacátých let. Zamýšlené pokračování Valenta již bohužel nenapsal. Literární historici mohou jen litovat, že nezvolil stejný způsob jako Václav Černý, který léta dětství vynechal a zaměřil se na dobu plnou rozhodujících okamžiků. Proto se v rámci celé práce naráží na spisovatelovy životní osudy. Heslo Edvard Valenta sice nalezneme v různých slovnících českých spisovatelů a lexikonech, ale tato hesla příliš nových informací nepřinášejí. Mou snahou bylo podniknout vlastní výzkum a přispět tak k utřídění a především rozšíření poznatků jak o Valentovi, tak o jeho okruhu přátel, intelektuálech, kteří byli únorovými událostmi různou měrou postiženi. Valentovy životní peripetie souvisejí neodlučitelně s jeho dílem literárním či žurnalistickým, i když někdy se tak děje nepřímo. Po zákazu literární činnosti, Valenta zkrátka nebyl schopen psát do šuplíku, nepochybně proto, že jako novinář byl v dennodenním kontaktu se svými čtenáři a nebyl zvyklý čekat několik let, než jeho text spatří světlo světa, protože v novinách byla doba od napsání článku do jeho zveřejnění velmi krátká.

Problematické je to také s Valentovou pozůstalostí. V Literárním archivu Památníku národního písemnictví se ve fondu Edvard Valenta nachází jen hrstka dokumentů, většina pozůstalosti (a s ní i četná korespondence) je uložena v nezpracovaném fondu LA PNP ve Starých Hradech. Materiály měla u sebe spisovatelova čtvrtá manželka, která si však stěžovala, že jí byla velká část pozůstalosti z bytu ukradena. Valentovy dopisy přátelům můžeme nalézt rozptýleny

---

³ Za všechny uvedme studii Bohumila Doležala *Ideologie třetí republiky v zrcadle Peroutkova Dneška*, kterou nalezneme v revui Střední Evropa v čísle 67 z roku 1997.

⁴ Valenta, Edvard: *Život samé psaní*, Praha 1970.

ve složkách jeho přátel a kolegů – psal si zejména s Olgou Scheinpflugovou, která ho vlastně v době komunistické nesvobody živila, s Václavem Černým, Pavlem Eisnerem, Josefem Koptou, A. C. Norem a mnoha dalšími. Valenta byl, co se psaní dopisů týče, velmi důsledný. Odepisoval každému, i všem svým čtenářům.⁵ Během zákazu publikování to byla jeho jediná možnost seberealizace.

Ideové zázemí Valentových článků musíme uvést do patřičného kontextu, proto se v práci objeví kapitola o publicistice dané doby, Svobodných novinách, Dnešku i o Valentově předchozím osobním a pracovním životě. Historii Lidových novin nastínil Jiří Pernes⁶, o nesocialistické publicistice a poválečné publicistice jako takové psal Milan Drápala⁷.

Práce spočívá i na archivních výzkumech v Ústavu pro studium totalitních režimů, kde je uložen bývalý archiv Ministerstva vnitra, tedy policejní vyšetřovací dokument, spis OStB, který si Státní bezpečnost na Valentu vedla po jeho zatčení orgány MV (Archiv bezpečnostních složek – badatelna Siwecova). V Archivu bezpečnostních složek je dále uložen svazek k poválečnému souzení protektorátního šéfredaktora Leopolda Zemana, při němž svědčil i Valenta (badatelna Na Struze). Pro soudní vyšetřovací vazbu bylo nezbytné prostudovat spis Státního soudu Praha, který je uložen na VII. oddělení Národního archivu na Chodovci.

Měl jsem taky pěknou příležitost mluvit se členy Valentovy rodiny, dcerou Edvardou Valentovou a syny Martinem a Jiřím Valentovými. Paní Edvarda Valentová mi poskytla odpovědi pro řízený rozhovor a cenné rady a připomínky v průběhu psaní práce. Metoda orální historie mi posloužila při mapování životních peripetií Edvarda Valenty. Beletristické práce Edvarda Valenty jsou uvedeny do kontextu literární historie české literatury 20. století, ale jinak stojí na okraji této práce, a to proto, že se jimi již zabývali jiní badatelé, a jejich zařazení sem brání rozsah, ale i zaměření této diplomové práce.

---

⁵ Zdroj: rozhlasový pořad *Portréty* ČRo 6 z 11. 11. 2007. Jedná se o rozhovor redaktora Jana Sedmidubského s šéfredaktorem revue *Dějiny a současnost* Eduardem Burgetem. K dohledání na internetových stránkách Českého rozhlasu: http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=+generic3:^%221976x_Portr%C3%A9ty%22&query=Edvard+Valenta&from=&to=&porad=

⁶ Pernes, Jiří: *Svět Lidových novin 1893–1993*, Praha 1993.

⁷ Drápala, Milan: *Na ztracené vartě Západu*, Praha 2000.

1. Publicistika třetí republiky

Poválečná nekomunistická česká publicistika se (podobně jako většina tehdejších politických stran) snažila ideově připodobnit k situaci v době první republiky, ale záhy bylo snad všem jasné, že toto již není myslitelné a že poměry ve státě jsou naprosto odlišné. Léta 1945–1948 v Československu, zmenšeném o území Podkarpatské Rusi, bychom mohli nazvat dobou „omezené demokracie“. Košický vládní program počítal se systémem Národní fronty, kterou v českých zemích tvořily pouze čtyři politické strany, a sice, počítáno zleva Komunistická strana Československa, Československá sociální demokracie, Československá strana národně socialistická a jako jediná strana nesocialistická - Československá strana lidová, která do jisté míry suplovala úlohy nepovolených pravicových stran (agrární a národnědemokratické). Milan Drápala ve své knize *Na ztracené vartě Západu* náležitě nazývá ČSL „nepravou pravicí“ a neméně trefně ji označuje jako „příliš klidnou sílu“. Navenek se proti komunistickým praktikám jistě mnohem ostřeji ohrazovala strana národně socialistická.

Povolené nekomunistické strany své přežití považovaly za vítězství a těšily se na podporu voličů a politiků nepovolených stran, ač jejich integrace do zavedených stran nebyla nijak jednoduchá. Narážela na odlišná politická stanoviska a předně na nechuť straníků, kteří se obávali, že tohoto stavu mohou zneužít komunisté v kampani proti nim.

Český tisk nikdy nebyl tak spjatý se systémem politické moci jako právě v poválečném tříletí, neboť periodika mohly vydávat jen strany Národní fronty a její organizace. Ústředním listem komunistické strany bylo Rudé právo, sociální demokraté tiskli Právo lidu, národní socialisté měli Svobodné slovo a lidovci se hlásili z deníku Lidová demokracie. Organizací Národní fronty byl např. Svaz české mládeže, který vydával Mladou frontu, nebo Revoluční odborové hnutí, jež tisklo Práci. Za první republiky politické strany také vydávaly své deníky a týdeníky, ale vydavatelské koncerny nebyly na nich tolik závislé. A předně tyto noviny nebyly jedinými na trhu, protože svůj titul mohl vlastnit i jednotlivec.

Poválečný tisk byl v dvojnásobných kleštích – jednak, jak jsme už uvedli výše, v kleštích politické moci a jednak v kleštích ekonomických, neboť papír byl nedostatkovým zbožím a jeho přidělení jednotlivým titulům bylo v rukou komunistického ministra informací Václava Kopeckého, který se, nutno podotknout, snažil vyjít intelektuálům a novinářům alespoň trochu vstříc, někdy však za cenu

ústupků. *Ujala se sice praxe, že ústřední orgány stran a dalších institucí obdržely vždy celkový přiděl papíru, z nějž kryly všechny své vydavatelské potřeby podle vlastního uvážení, avšak případné omezení přidělu by je postavilo před těžko řešitelné dilema.*⁸

Spory v Národní frontě a odvaha konkrétních novinářů svobodnou kritiku úplně nesmazaly, ale i tak měl každý žurnalista na paměti, že překročit určitou mez není možné. O autocenzuře nemůže být pochyb. Samozřejmostí byla dohodnutá tabu, že je zakázáno kritizovat socialismus a komunismus jako ideu, spojenectví se Sovětským svazem a jeho politiku.

Vyhláška z 18. května 1945 proklamovala vypořádání se s protektorátním a kolaborantským „živlem“. Nařizovala zastavení veškerých periodik vyjma vybrané deníky stran Národní fronty. Již v Košicích se dospělo k rozhodnutí, že v nových poměrech nesmějí vycházet noviny a časopisy, které sloužily okupantům, proto bylo nutné nově vydávaná periodika přejmenovat – např. z Českého slova se stalo Svobodné slovo, z Lidových novin Svobodné noviny. Vydávání tisku se nemohlo stát předmětem výdělečného podnikání, proto ve veřejném zájmu, jak bylo zdůrazněno i samým prezidentem Benešem, nemohl být tisk vydáván jednotlivcem nebo kapitálovou společností.

*Na jaře 1946 ministerstvo informací učinilo dílčí ústupek hlasům volajícím po uvolnění regulace tisku, když „vynikajícím osobnostem“ přiznalo právo vydávat vlastní umělecké a vědecké časopisy. Tak se mohl Václav Černý zase sám legálně ujmout vydávání Kritického měsíčníku, Josef Laichter obnovil Naši dobu, Oto Virval Otázky divadla nebo grafik Jan Šterc časopis Umění. Dvě proslulé osobnosti po návratu z koncentračního tábora také našly způsob, jak obejít zákaz vydávat politický tisk. Peroutkův deník Svobodné noviny a týdeník Dnešek zaštitilo reprezentativní Sdružení kulturních organizací a Emil František Burian si pro vydávání týdeníku Kulturní politika vytvořil Kruh přátel divadla E. F. Buriana. Takovéto řešení by však sotva prošlo jedinci s menším renomé a jistě nikomu, kdo by chtěl zpochybňovat základy režimu třetí republiky.*⁹

V květnu 1946 byl vytvořen ze Svazu českých a ze Svazu slovenských novinářů Ústřední svaz československých novinářů, který se stal profesní komorou s povinným členstvím, z čehož plyne, že každý novinář mohl být svazem také odvolán.

---

⁸ Drápala, Milan: *Na ztracené vartě Západu*, Praha 2000, s. 47.

⁹ Tamtéž, s. 49.

1.1 Kulturně-politická periodika třetí republiky

1.1.1 Podmínky při recepci periodik

Zastavíme se u významných kulturních revue námi zkoumaného období. Předtím by bylo vhodné uvést několik charakteristických skutečností, se kterými se setkáme v éře třetí republiky nejen na stránkách dobových tiskovin, ale i obecněji v tehdejší kultuře a společnosti. Pro dobovou rétoriku bylo příznačné zdůrazňování „lidového“ rázu české kultury, všude provolávané antiněmectví (dokonce padaly návrhy psát slovo „Němec“ už napořád s malým počátečním písmenem) a antikaticismus.

Byly snahy „povýšit“ literární kritiku na arbitra ve věci organizace knižního trhu. Pro poválečné období je signifikantní, že literární kritika neposuzovala jen literaturu samou, ale často přerůstala v kritiku obecně kulturní či přímo politickou, obvykle však na úkor problematiky literárně-estetické.¹⁰ Téměř žádné diskuze nezpochybňovaly směřování české společnosti k socialismu, ale průběh událostí ukázal, že shoda je pouze zdánlivá, protože každá světonázorová skupina si pod pojmy „socialismus“, „reakcionář“ aj. představovala trochu jiný význam. Poválečný příklon k levici zdá se být logický, pomyslíme-li si, jakou autoritou byl tehdy pro naši společnost Sovětský svaz, jeden z vítězů druhé světové války a náš hlavní osvoboditel.

Dobový jazyk se také odlišoval od jazyka předválečného, asi nejvíce se týkal lexika – slovo „reakce“ a „reakcionář“ zdaleka nepoužívali jen komunisticky orientovaní publicisté, kteří původní význam označující zejména fašisty a nacisty přeměnili v označení lidí, kteří jsou prozápadně orientovaní a nepřátelští vůči budování nového socialistického státu. Tato slova ale hojně používali také nekomunističtí žurnalisté, kteří jimi však nazývali lidi, kteří se snaží zabránit pokroku, vyzývají neměnnost věcí, nebo jsou dokonce pro návrat do dřívějších dob. Slovo „budování“ bylo hojně rozšířené a nikdo nezpochybňoval jeho užití (v pozitivním slova smyslu) při výstavbě nové společnosti. Avšak při čtení dobového tisku je třeba mít neustále na paměti, že stejným slovem mínil každý autor trochu něco jiného. Pro dobový diskurz bylo charakteristické odkazování na nezpochybnitelné autority spojené s komunistickým světovým názorem – na Marxe, Engelse, Stalina, Lenina. Skoro všichni literární kritici a novináři je citovali nebo aspoň na ně odkazovali.

---

¹⁰ Šámal, Petr: Poznámky k myšlení o literatuře v letech 1945–1948, in *Z dějin českého myšlení o literatuře I. (1945–1948)* (red. Michal Příbáň), Praha 2001, s. 499–511.

1.1.2 Nejdůležitější periodika

Ústřední výkonný výbor strany národně socialistické vydával týdeník pro politiku, hospodářství a kulturu nazvaný *Svobodný zítřek*. List řídil Luděk Stránský.¹¹ Velmi ostře se vymezoval proti komunistické politice a polemizoval s mnohými komunistickými kulturními představiteli. Psali sem Pavel Eisner, Jan Stránský, J. B. Kozák, Jan Slavík, Jiří Beneš, Bohuslav Brouk, Otakar Odložilík a další.

Lidé kolem Svazu české mládeže vydávali revue pro umění, život a společnost, kterou příznačně nazvali *Generace*. Vycházela jako měsíčník (ovšem s častými dvojčísly) a vydávala ji Mladá fronta. První ročník od listopadu 1945 řídil redakční kolektiv ve složení Ivo Fleischmann, Jiří Hájek (později na vlastní žádost z kruhu vystoupil) a Jaromír Hořec¹². Odpovědným redaktorem byl František Vrba. Psali sem především mladí spisovatelé hlásící se k novému uměleckému směru, tzv. dynamoarchismu, kromě Hořce to byli literární kritici Jan Grossman a Jaroslav Morák. František Listopad tady otiskoval své básně. Dále sem přispívali Jiří Karnet nebo Zdeněk Hejzlar. List se hlásil k socialismu, marxismu a SSSR, přesto se dostával do velkých sporů s komunistickou kritikou, protože prosazoval svobodnou kulturní orientaci, a i když se hlásil k marxismu, nemínil ho brát dogmaticky. Tyto skutečnosti jistě uspořádaly předčasný zánik revue v dubnu 1947. Na stránkách periodika ovšem nenajdeme polemiky s komunistickými doktrínami, ale s Václavem Černým, pro nějž nebylo rozdílu mezi komunisty a „svazáky“.

Československá sociální demokracie vydávala týdeník *Svět práce*, jehož šéfredaktorem a odpovědným redaktorem byl František Hliněnský. Publikují tady Ladislav Mikeš Pařízek, Bohumil Laušman, Zdeněk Fierlinger, Jiří Kubelík, Václav Šafr, Eduard Cenek nebo Ladislav Khás. *Svět práce* byl ze všech listů asi nejvíc koncipován jako zábavný týdeník. Nalezneme tady četné fotografie, obrázky, hry a jiné kratochvíle. Toto periodikum by stálo za hlubší rozbor, dnes nás například překvapí, že v něm v roce 1947 v překladu Františka Gela vycházel román na pokračování *Ovšem, že řekla ano* britského autora detektivek amerického stylu Petera Cheyneyho.¹³ Po polemikách o vyloučení sovětských spisovatelů Michaila Zoščenka a Anny Achmatovové ze Svazu sovětských spisovatelů, které proběhly na všech frontách českého periodického tisku, můžeme ještě 17. 7. 1947 nalézt ve *Světě práce* Zoščenkovu povídku *Včely a lidé*.

¹¹ Se zakladatelem LN Adolfem Stránským nebyl v příbuzenském vztahu.

¹² Více informací o Mladé frontě, Generaci a dynamoarchismu in Hořec, Jaromír: *Poválečná léta. Vzpomínky zakladatele Mladé fronty*, Praha 2010.

¹³ Knižně pak vyšel v roce 1948 v Dělnickém nakladatelství.

Velmi významným časopisem byla obnovená *Tvorba*. Vydával ji Ústřední výbor Komunistické strany Československa, nesla podtitul Týdeník pro kulturu a politiku. Řídili ji Stanislav Kostka Neumann¹⁴ a Gustav Bareš spolu s redakčním kruhem, kde zasedali např. Lumír Čivrný, literární a divadelní kritik Jiří Hájek, prozaik Karel Konrád, překladatel Jiří Pilař¹⁵, žurnalista v komunistickém tisku Josef Rybák, dále Marie Pujmanová, Ladislav Štoll a Jiří Taufer. Ale i na stránkách *Tvorby* jsme mohli do roku 1948 najít třeba báseň dynamoarchisty Jaromíra Hořce *Vpřed*, inzerci na vydání *Hochů od Bobří řeky* v *Mladé frontě* nebo inzerci na knihu prezidenta Beneše. Pro zesměšnění autorů nekomunistického tisku sloužila rubrika *Hlasy od pramene*, v níž se otiskovaly kratičké úryvky z článků. Redaktoři *Tvorby* texty ponechali, jen otiskli některá slova proloženě. Je jasné, že vytržení z kontextu často změnilo smysl těchto článků.

Výkonný výbor Československé strany lidové vydával týdeník pro politiku a kulturu *Obzory*, které řídil Ivo Ducháček a Pavel Tigrid. V redakčním kruhu zasedali Bohdan Chudoba, Helena Koželuhová a Jan Strakoš, ale na vlastní žádost k č. 3 z 19. 1. 1946 odešli z redakčního kruhu Koželuhová a Chudoba, i když do *Obzorů* přispívali i nadále. Odpovědným redaktorem byl Bedřich Partaj. Do poloviny roku 1946 *Obzory* otiskovaly rubriku *Souhlasíme!*, v níž se velmi často objevoval text Ferdinanda Peroutky uveřejněný ve *Svobodných novinách*, případně se zde vyskytl text převzatý z jiných katolických periodik. O něco později začal vycházet další časopis Výkonného výboru ČSL. Nesl název *Vývoj* a jeho šéfredaktorem byl Pavel Tigrid, hlavními redaktory pak F. X. Juránek a Vilém Opatrný. Od č. 20 ze 14. 5. 1947 došlo v tiráži ke změnám – šéfredaktorem byl i nadále Pavel Tigrid, hlavním redaktorem pouze F. X. Juránek, vedením redakce byl pověřen Jiří Kovtun a odpovědným redaktorem se stal Bedřich Partaj.

1.2 Svobodné noviny

Lidové noviny, které se už během první republiky staly díky svým slavným redaktorům (A. Heinrich, K. Z. Klíma, R. Těsnohlídek, F. Šelepa, bratři Čapkové, K. Poláček, E. Milén, O. Sekora aj.) takřka legendárními, vycházely v letech 1945–1948 pod názvem *Svobodné noviny*. Snaha připodobnit se někdejší *Lidovým novinám* byla značná. Jejich grafika i názvy rubrik byly totožné. Řada redaktorů, kteří přežili

¹⁴ Stanislav Kostka Neumann ovšem tuto funkci dostal spíše jako čestné uznání za své celoživotní dílo. V této době byl již hodně nemocný, do řízení časopisu patrně moc nezasahoval a zemřel v červnu 1947.

¹⁵ Neplést s pozdější oporou tzv. normalizace v literatuře – básníkem a překladatelem Janem Pilařem (1917–1996).

uvěznění v koncentračních táborech, opět utvořili redakční kruh. Už 7. května 1945 se do redakce dostavil předválečný šéfredaktor Eduard Bass.¹⁶ U svých kolegů měl nespornou autoritu, a proto se hned s nimi pustil do přípravy na svobodné vydávání. Ovšem ani toto periodikum nebylo ušetřeno počátečních potíží.

*Nesplňovaly totiž ani jednu z podmínek „nového“ československého novinářství. Vycházely za okupace, tudíž sloužily okupantům, a navíc byly majetkem jednotlivce – Jaroslava Stránského – byť i byl ministrem vlády (ministrem spravedlnosti za národněsocialistickou stranu – pozn. P. J.).*¹⁷

Eduard Bass svízelnou situaci vyřešil tak, že spolu s dalšími významnými osobnostmi založil Sdružení kulturních organizací, které poválečné „Lidovky“, nyní už *Svobodné noviny*, vydávalo. *Podle stanov šlo o zájmovou organizaci, sdružující korporace a jednotlivce, kteří mají a prokazují zájem o československý kulturní život v celé jeho náplni.*¹⁸

Poprvé *Svobodné noviny* vyšly poměrně pozdě – 23. května 1945. Čtenáři neměli být na pochybách, že o své oblíbené *Lidové noviny* ani v nové době nepřišli a že jde o tentýž list, a proto se zde objevovala tradiční struktura čísla: na titulní straně úvodník, politický komentář, báseň, besídka pod čarou, nejčastěji fejeton, který plynule přecházel na druhou stranu novin, dále rubriky *Denní zprávy*, *Kulturní kronika*, *Národní hospodář* a *Tělesná výchova*. Nedělní vydání se tradičně zaplnilo literárními a zájmovými články. Místo zde našla rubrika *Žena a svět* Marie Tilschové, snachy Anny Marie Tilschové. Následovaly šachová a filatelistická rubrika a také příloha pro děti.

Přispívali do nich zejména staří spolupracovníci *Lidových novin* – Eduard Bass, Hubert Ripka (nyní už méně, protože se stal za národněsocialistickou stranu ministrem zahraničního obchodu), Jan Stránský, Julius Firt (do redakce ale nenastoupil, stal se generálním ředitelem nakladatelství Melantrich), Hugo Vavrečka (dědeček Václava Havla), Jaromír John, Ladislav Khás, Jaroslav Rejzek, A. C. Nor,

---

¹⁶ Divadelní kritik, dramatik a prozaik Edmond Konrád (1889–1957) ve svých memoárech *Nač vzpomenu* píše o tom, jaký byl Bass coby šéfredaktor a jaké ve své funkci prosazoval zásady. *Ať už odkadkoli ho znal, divadelní zpravodaj šel k němu pln vděčnosti, že mu Bass ponechává svou vlastní divadelní rubriku. Proto poněkud užasl, když Bass, vlídně ho uvítav, mu sdělil, že bude redaktorem fejetonu Lidových novin. Pronesl přitom několik zásadních novinářských poučení. První: „Novinář, který ráno v osm hodin nemá přečteny všechny noviny, není žádný novinář.“ A druhé: „Novinář má umět napsat do každé rubriky, vyjma hospodářskou. Ta jediná musí mít specialistu.“ A tak ještě několik lidovkářských zákonů.* (In Konrád, Edmond: *Nač vzpomenu* (ed. Miroslav Halík), Praha 1967, s. 155). Dále se zmiňuje o tom, že Bass v naprosté tichosti Konrádovi nakonec přece jenom přenechal divadelní zpravodajství, nejprve argumentoval tím, že on zrovna nemá čas do divadla jít.

¹⁷ Pernes, Jiří: *Svět Lidových novin 1893–1993*, Praha 1993, s. 110.

¹⁸ Tamtéž, s. 110.

Edmond Konrád, Václav Černý, František Trávníček, Bedřich Golombek a jeho žena Jožka Golombková, která byla první manželkou Edvarda Valenty, a samozřejmě Edvard Valenta sám. Z prvorepublikových „Lidovek“ převzaly *Svobodné noviny* také oblíbenou rubriku *Pražský film*, která přinášela zábavné historky z Prahy. Pod ní byla uvedena šifra K+M+B – Tři králové, za níž se skrývají autoři Klíma, Mixa a Bass, kteří si ji ostatně v září 1920 vymysleli.

Po roce 1945 se rovněž objevovaly články Vladimíra Thieleho, Dalibora C. Faltise, Karla Scheinpfluga, Otakara Štorcha–Mariena, Karla Lisického, Alberta Pražáka, K. J. Beneše a mnohých dalších. Náklad *Svobodných novin* se v době třetí republiky pohyboval okolo 70 000 výtisků.¹⁹

Počátkem srpna 1945 ve *Svobodných novinách* došlo ke střídání na nejvyšší pozici. Eduard Bass se vzdal funkce šéfredaktora. Po dohodě v redakci na jeho místo nastoupil Ferdinand Peroutka, který se v červnu vrátil z koncentračního tábora. Eduard Bass zemřel více než rok po svém rozhodnutí, 2. října 1946. Autorem reportáže z jeho pohřbu byl právě Edvard Valenta.

Ferdinand Peroutka vnesl do redakce trochu jiného ducha. Jeho komentáře byly rozhodnější a jednoznačnější. Akceptoval sice změny po roce 1945, nekritizoval socialismus jako takový, ale vůči ideologii a politice komunistické strany byl kritický. Neshody v Národní frontě se stupňovaly. *Svobodné noviny stály nekompromisně na pozicích demokracie a rozhodně odmítaly všechny tendence totalitnímu způsobu vlády. Na jejich psaní je zřetelně patrný proces střízlivění od iluzí o možném spojení ideálů socialismu a demokracie v jeden harmonický celek a o možné nezištné spolupráci všech stran.*²⁰ Milan Drápala upozorňuje, že Peroutkův postoj k socialismu, zejména výhrady k uvádění socialismu do praxe, dost ostře kritizují nejen komunisté, ale i někteří, zejména pravíci, lidovci. Kladou mu za vinu, že jeho komentáře nejsou dost vyhraněné, aby v nich přímo a pravdivě popsal situaci a navrhl nějaké konkrétní řešení.²¹ Ano, v prvních měsících po návratu z Buchenwaldu se Peroutka k oslavě nové vlasti připojil téměř bez výhrad, ale musíme vzít v úvahu jeho komentáře během celé třetí republiky, kdy postupem času tepal nešvary socializující se společnosti mnohem ostřeji a výrazněji.

¹⁹ Stav na konci roku 1946. Údaj přejímám z Úvodní studie Milana Drápaly, in Drápala, Milan: *Na ztracené vartě Západu*, Praha 2000, s. 51. Drápala ho převzal z Zierisovy brožury *Nové základy českého periodického tisku*, Praha 1947.

²⁰ Pernes, Jiří: *Svět Lidových novin 1893–1993*, Praha 1993, s. 115.

²¹ Drápala, Milan: Úvodní studie, in *Na ztracené vartě Západu*, Praha 2000, s. 15–72.

Vedoucí činitelé komunistické strany považovali *Svobodné noviny* spolu se *Svobodným slovem* a *Lidovou demokracií* za reakční tisk, přesto i v redakci *Svobodných novin* zasedali komunisté s Janem Drdou, Karlem Novým a Václavem Řezáčem v čele. Těm se taky 24. února 1948 podařilo provést komunistický převrat i ve *Svobodných novinách*. Na místo šéfredaktora byl dosazen Jan Drda. Ferdinand Peroutka a s ním i Edvard Valenta a další byli nejen vyhozeni z redakce, ale hned druhého dne byli vyloučeni také ze Svazu českých novinářů a o další den později také ze Syndikátu českých spisovatelů. 26. února je ustanoven akční výbor Syndikátu českých spisovatelů, jehož členy byli Jan Drda, Václav Běhounek, Bohuslav Havránek, Karel J. Beneš, Vlastimil Haškovec, Václav Lacina, Marie Majerová, Marie Pujmanová, Jiří Mařánek, Vojtěch Mixa, Jan Mukařovský, Vítězslav Nezval, Karel Nový, Josef Sekera, Václav Řezáč a Jiří Taufer. Na svém zasedání, jak uvádějí akademické Dějiny české literatury 1945–1948²², „radostně pozdravili“ novou vládu a okamžitě vyloučili několik členů: Prokopa Drtinu, Ivana Herbena, Zdeňka Lederera, Ferdinanda Peroutku, Ivana Suka, Edvarda Valentu, Bohuslava Brouka, Jana Slavíka, Jaroslava Žáka, Jiřího Zhora, Václava Prokúpku, Otakara Machotku, Michala Mareše, Mirka Tůmu a A. C. Nora. *Akční výbor Svazu osvobozených politických vězňů jej* (tj. Peroutku – pozn. P. J.) *dokonce zbavil členství v této organizaci a žádal po něm vrácení vyznamenání udělených za účast v odboji.*²³

Ferdinand Peroutka a mnozí další volili podruhé během krátké doby emigraci. *Svobodné noviny* se po únorovém převratu staly listem Syndikátu českých spisovatelů a později Svazu československých spisovatelů. Ještě v roce 1948 se sice deník vrátil k původnímu označení *Lidové noviny*, ale psal už výhradně v komunistickém duchu. Jejich novinářská úroveň ovšem klesala a s tím i zájem čtenářů. Jan Drda noviny zadlužil, a proto musela být jejich existence 8. února 1952 ukončena. Nahradil je týdeník *Literární noviny*, ale to už je zcela jiná kapitola.

1.3 Dnešek

1.3.1 Základní údaje

Stejně tak jako *Svobodné noviny* navazovaly na *Lidové noviny*, navazoval týdeník *Dnešek* na svého předchůdce, Peroutkovu *Přítomnost*. Podle svědectví to byl

²² *Dějiny české literatury 1945–1989* (red. Pavel Janoušek a kol.), I. 1945–1948, Praha 2007, s. 60. Oddíl Literární život redigoval Petr Čornej.

²³ Pernes, Jiří: *Svět Lidových novin 1893–1993*, Praha 1993, s. 116.

právě Edvard Valenta, který Peroutku přemluvil, aby svůj týdeník obnovil.²⁴ Název *Přítomnost* nést nemohl ze stejných důvodů jako *Lidové noviny – Přítomnost* vycházela i za okupace (šéfredaktorem byl nechvalně známý novinář, kolaborant Emanuel Vajtauer) a byla majetkem fyzické osoby. Peroutka tedy zvolil stejné řešení jako Bass s *Lidovými novinami*. Vydávání časopisu bylo zaštitěno i tentokrát Sdružením kulturních organizací a týdeník nesl název *Dnešek*.²⁵

Dnešek formálně řídil Ferdinand Peroutka, ale pro svou vytíženost ve *Svobodných novinách* redigování většiny textů přenechal Edvardu Valentovi, který se stal odpovědným redaktorem. Redakce a administrace *Dnešku* i *Svobodných novin* sídlila v Praze na Národní třídě č. 9, legendární adrese *Lidových novin*, na které původně sídlilo Topičovo nakladatelství. Týdeník vycházející každý čtvrtek tiskl Melantrich v celkovém nákladu 40 000 výtisků.²⁶

O nevděčné roli odpovědného redaktora píše Karel Čapek ve své stati *Jak se dělají noviny* v knize *Jak se co dělá*. Výstižně ho charakterizuje takto: *Odpovědný redaktor bývá obyčejně ten nejmírnější člověk z redakčního štábu, který by, jak se říká, ani kuřeti neublížil; přesto je volán před soud za každou urážku na cti, které se jeho list dopustil; je to z povolání beránek, jenž snímá hříchy těch druhých, ale nese tuto kulpabilitu z druhé ruky stoicky a odevzdaně. Napíše-li jeho noviny o někom, že je politický padouch a vůbec vyvrhel, a cítí-li se tím dotčený muž proti všemu nadání uražen na své cti a uveden ve veřejnou nevážnost, je povolán odpovědný redaktor před soudnou stolicí, aby se z toho odpovídal. I nabídne ochotně důkaz pravdy, nebo skromně prohlásí, že naříkaný článek nečetl, nepsal a do tisku nedal, v čemž má zpravidla svatou pravdu; nato se uvolí přinést ve svém listě odvolání, že ony žalované výroky spočívaly na mylných informacích a že on, odpovědný redaktor, vůbec nemínil dotknout se osobně cti pana žalobce. Co se týče tiskových žalob, mínění se o nich velmi rozcházejí; ti, o kterých se v novinách z jakýchkoli důvodů píše, mívají obyčejně nemilý dojem, že jejich čest je vláčena blátem a že se jim za to nikdy nedostane náležitého zadostiučinění, což je celkem pravda; na druhé straně*

²⁴ Kromě článku Věry Žahourkové *Třináct ztracených let*, publikovaný v *Lidové demokracii* 23. 6. 1968, se tato informace objevuje také v rozhlasovém pořadu *Portréty* vysílaném stanicí Český rozhlas 6 v roce 2007. Jedná se o rozhovor Jana Sedmidubského s šéfredaktorem revue *Dějiny a současnost* Eduardem Burgetem. K dohledání na http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=+generic3:%221976x_Portr%C3%A9ty%22&query=Edvard+Valenta&from=&to=&porad= .

²⁵ Slovník českých spisovatelů z roku 1964 zpracovaný Ústavem pro českou literaturu ČSAV charakterizuje *Dnešek* nepřesně jako týdeník národněsocialistický, zřejmě ovlivněný tím, že ho tiskl Melantrich. In *Slovník českých spisovatelů* (red. Rudolf Havel a Jiří Opelík), Praha 1965, heslo Edvard Valenta, s. 540–541.

²⁶ In Drápala, Milan: *Na ztracené vartě Západu*. Praha 2000, s. 51.

novináři hořce shledávají, že už se nedá do novin napsat nic, co by nebylo žalovatelné jako urážka na cti, a mají v tom směru pravdu. Napište o třicetkrát trestaném kapesním zloději, že je známý kapesní zloděj, a dotyčný pán vás může za to žalovat pro urážku na cti, a vy to prohrajete, potažmo prohraje to odpovědný redaktor, a bude to stát hrůzu peněz. Z toho je zřejmo, že povolání odpovědného redaktora není nijak lehké a vyžaduje povahy klidné a trpělivé.²⁷

1.3.2 Stav před rokem 1945

Předtím, než se podíváme na ideové zázemí *Dnešku*, udělejme si malý exkurz do předválečné *Přítomnosti*, aby nám byla zřejmá návaznost listu. První číslo *Přítomnosti* vyšlo díky velkorysosti T. G. Masaryka v roce 1924. Masaryk si Peroutku vyhledal na základě jeho věcných a kritických komentářů v deníku *Tribuna*. Na „rozjezd“ *Přítomnosti* prezident poskytl půl milionu korun, což je v dnešní hodnotě přibližně suma okolo čtyř miliónů.²⁸ Vydavatelem byl obdobně jako v případě *Lidových novin* Jaroslav Stránský. Peroutka svůj týdeník budoval jako nezávislý intelektuální časopis přinášející komentáře, reportáže, recenze a poznámky převážně na politická témata. Nezávislost týdeníku sám porušil, když z něj roku 1925 udělal „hláskou troubu“ Národní strany práce, do níž vstoupil. Strana ve volbách však totálně propadla a Peroutka svou chybu, porušení nezávislosti, uznal.

Přítomnost se vyprofilovala jako středový, liberální, antikomunistický list a do jisté míry také prohradní, ač se Peroutka nebál některé Masarykovy kroky kritizovat, byť sám patřil do skupiny tzv. pátečníků. Týdeník psal proti antisemitismu a proti diskriminaci německé menšiny. K této problematice psala své komentáře Milena Jesenská, kritizovala v nich přehlížení Němců. Státní úřady pro ně kupříkladu nedokázaly zavést rozhlasové vysílání v německém jazyce. *Po pět let stačilo otočit knoflíkem a lidem v pohraničí řinula se přímo do bytu nacistická propaganda z německých stanic – je samozřejmé, že natočili stanici, které rozuměli.*²⁹ Antikomunismus časopisu je podepřen také tím, že hned v prvním ročníku byla tištěna slavná anketa *Proč nejsem komunistou*. *Přítomnost* také kritizovala Benešovu koncepci zahraniční politiky směřující příliš k Sovětskému svazu. V době hospodářské krize byly Peroutkovy komentáře blízké postojům radikální levice, když kritizoval egoismus soukromého kapitálu. S výhradou lze přijmout jeho komentáře

²⁷ Čapek, Karel: Jak se dělají noviny, in Čapek, Karel: *Marsyas. Jak se co dělá*, Praha 1984, s. 199–200.

²⁸ Uvádí to Erik Tabery ve svém článku v *Respektu*, č. 4, 2004, s. 13.

²⁹ Více nalezneme v následující dvojjazyčné publikaci: Vaughan, David: *Bitva o vlny*, Praha 2008.

v době Mnichova, kdy čtenářům dával naději, že žádná válka nejspíše nebude. Ale čtenářům mistrných reportáží Franty Kocourka z Německa 30. let muselo být jasné, že válce se nelze vyhnout. Kocourek, pozdější slavný rozhlasový komentátor zahynuvší v Osvětimi v roce 1942, vybudoval při *Přítomnosti* centrum pomáhající uprchlíkům před Hitlerem.

Na stránkách *Přítomnosti* defilovala výrazná skupina demokraticky smýšlejících autorů jako například Ferdinand Peroutka, Karel Čapek, Otokar Fischer, Eduard Bass, Karel Poláček, Jaroslav Stránský, Richard Weiner nebo Václav Černý.³⁰ Dále se v ní objevily články Františka Langera či dokonce Heinricha Manna. Někteří z nich přispívali také do *Dnešku*, který vycházel již za zcela jiné společensko-politické situace.

1.3.3 Stav po roce 1945

Personálně, obhajobou demokratických principů, právního řádu, občanské slušnosti i odmítáním zaslepeného stranictví navazoval Dnešek na předválečnou Přítomnost, ovšem s ohledem na odlišnou dobovou situaci, jíž dominovaly socializační tendence a politická převaha KSČ. Úvodníky Ferdinanda Peroutky, kulturní publicistika Edvarda Valenty, úvahy historika Jana Slavíka o SSSR apod. vyvolávaly ostré spory s komunistickým tiskem, zejména s Tvorbou a jmenovitě s Gustavem Barešem nebo Jiřím Tauferem. V polemikách dával Dnešek prostor i názorovým protivníkům, často otiskoval např. dopisy čtenářů-komunistů (rubrika Otázky a odpovědi).³¹ Značnou pozornost věnoval poválečné ekonomické situaci Československa (Jiří Hejda aj.) i jiných evropských zemí (František Kafka aj.), hlavně se však soustřeďoval na otázky politické. K problémům národní očisty a politické mravnosti byla zaměřena rubrika Doba a lidé, zahájená otištěním anonymních dopisů, jež dostával po Mnichovu Karel Čapek. V ní vycházely i proslulé články Michala Mareše (mj. seriál Přicházím z periferie republiky³², roč. 1946/47), ostře

³⁰ Dostupné z WWW: <http://www.pritomnost.cz/historie.php>

³¹ Zde lze připomenout třeba dopis herce Miloše Kopeckého, který sám sebe označil za komunistu, a Dnešek jeho polemiku otiskl pod titulkem Komunistova odpověď v dubnu 1946. Kopecký Peroutkovi píše: *Dovolte mi, abych Vás radil k těm, kteří nejsou socialisty nebo komunisty, vědí, že socialismus není utopie nebo experiment, nýbrž nutnost, zákon, samozřejmost. Je jen škoda, že toto vědomí dáváte najevo s velkým povzdechem, jako se člověk smíruje s nutným zlem. Bylo by zbytečné říkat Vám to, kdybyste právě vy nebyl řekl, že jste se rozhodl lidem cestu usnadnit, a nikoliv zamlžovat.* (Peroutka, Ferdinand: *O věcech obecných II*, Praha 1991, s. 608).

³² Cyklus nesl tento název pouze v počátku, od 27. června 1946 do listopadu 1946. Poté Marešovy články vycházely pod samostatnými názvy. Název cyklu byl odvozen od jeho úspěšné sbírky sociální poezie *Přicházím z periferie*. Vydal ji v prvních letech první republiky. Inspirací mu bylo Německo po první světové válce, zmítané řadou sociálních problémů a nepokojů.

kritizující poměry v pohraničí, praktiky divokého odsunu Němců a český „gestapismus“ obecně.

Sporadické, ale významné příspěvky věnované literatuře a kultuře (mj. Václav Černý, Jaroslav Janů, Milan Machovec, Edvard Valenta aj.) byly vždy zaměřeny k problémům, které přesahovaly do sféry politického života. Vycházely v rubrice Literatura a umění, s postupně se dramatizující vnitropolitickou situací takto zaměřených článků ubývá. O institucionálních problémech divadelnictví psali Antonín Fencel, Edmond Konrád a Miroslav Rutte, o filmu Jiří Brdečka a Jaroslav Bitnar. Problematice životního stylu se věnoval Bohuslav Brouk, který také zasáhl do významné dobové polemiky nad výstavou sovětského výtvarného umění v pražském Mánesu na jaře 1947 (č. 5 a 7/1947–48). K zásadním příspěvkům patří i řeč Františka Kovárny z ustavující schůze Kulturní jednoty (Dva socialismy, č. 5/1947–48).³³

Mezi další pravidelné přispěvatele patřili Josef Hudec, Antonín Klatovský, Jaroslav P. Blažek, Rudolf Bechyně, Bohuslav Bílek, Vladimír Henzl nebo autor pod pseudonymem Cato.³⁴ Autoři *Dnešku* se hlásili k myšlenkám Edvarda Beneše a k Masarykovým ideám a zároveň kritizovali praktickou politiku třetí republiky, zejména komunistů. Kritice bylo podrobena retribuční soudnictví a zákonodárství, zákon č. 115/1946 Sb. – tzv. amnestijní zákon, zvěrstva v internačních táborech, diskriminace Židů, omezování svobody slova, kontrola státu nad tiskem, pražský centralismus, praktiky Revolučního odborového hnutí a poměry ve Svazu české mládeže. Kritika vadila představitelům komunistů natolik, že se ho dokonce pokusili umlčet. Ministr informací Václav Kopecký tak chtěl učinit roku 1947 odnětím přidělovaného papíru, kterého bylo všude nedostatek. Konflikt skončil nakonec kompromisem – časopis mohl vycházet, ale v polovičním rozsahu.

Autoři si byli vědomi hluboké politické změny, spočívající v poválečném obecném příklonu k socialismu. Hlásili se k myšlenkám hospodářské rovnosti a centrálního plánování, proklamovali socialismus individualistický a kritice podrobovali socialismus kolektivistický (marxistický), třebaže si uvědomovali jejich styčné body – např. usilování o vybudování beztřídní společnosti. Československo mělo být podle

³³ Zdroj: www.slovníkceskeliteratury.cz Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR.

³⁴ Domnívám se, že se za tímto pseudonymem skrývá prozaik, esejista a politický publicista Jan M. Kolár (1923–1979), který se jako Cato později podepisoval do exilových periodik. Jeho pseudonym nalezneme především v revui *Skutečnost*. Viz heslo Jan M. Kolár na www.slovníkceskeliteratury.cz Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR nebo medailonek o Janu. M. Kolárovi v Drápalově knize *Na ztracené vartě Západu*: Drápal, Milan: Duchovní aristokrat. Exilová cesta revolty Jana Kolára, in Drápal, Milan: *Na ztracené vartě Západu*, Praha 2000, s. 273–293.

nich mostem mezi Západem a Východem. Zdůrazňovali, že sovětská socializace je vhodná pro Východ a nelze ji mechanicky přebírat v zemi, kde jsou jiné sociologické podmínky, neboť by to byla cesta zpět. Rozdělení světa na dva tábory si mnozí během třetí republiky nechtěli připouštět a v duchu údajného výroku Jana Masaryka *Sovětský svaz je ten poslední, kdo z nás chce mít satelita*, zpochybňovali „moskevské nebezpečí“.

V této době byla obecně zapovězena zásadní kritika politiky Sovětského svazu nebo odsunu Němců, a proto mnohdy ani nelze říci, co psali autoři ze svého přesvědčení a co jako úlitbu poměrům. Zcela jistě se přistupovalo k autocenzuře. Zoufalý tón a snaha přesvědčit sebe i druhé jsou patrné v Peroutkově komentáři: *Kdyby komunisté opravdu byli nepřáteli českého a slovenského národa, československého státu, československých lidí, pak... bychom na tom byli skoro nenapravitelně špatně, neboť, běda, velká část národa by byla nepřítelem národa... Pak by celá naše politika spočívala na falešných základech, poněvadž jsme nepřítel vpuštěli do vlády, vydali mu vlivné pozice. Pak by nás komunisté strhli do zkázy, poněvadž politická situace, vnitřní i vnější, jest taková, že nemohou být zbaveni vlivu. Avšak může být život k nám tak nemilosrdný? (č. 2/1946–1947).*

Především Peroutka prosazoval tzv. konstruktivní kritiku v rámci socialismu, přičemž tuto kritiku staví jako jedinou možnou. Bohumil Doležal v tomto shledává podobnost s tzv. obrodným procesem v 60. letech. *Je nápadné, jak jsou úvahy autorů z Dneška podobné úvahám reformních komunistů z šedesátých let: nejen obsahem (sám pojem demokratického socialismu a specifické české cesty k socialismu, pojem konstruktivní kritiky), ale jaksi strukturálně – v tom, že přebírá jakési oficiální ideové schéma, pocíťované z vnějších důvodů jako závazné, aniž by se v tom či onom podrobilo kritice. Kritice se pak vymezí místo v jeho rámci a s tím, že má toto základní schéma podpořit. Součástí této kritiky jsou pak i dobře míněné rady mocenskému centru, v tomto případě Moskvě.³⁵*

Postupem doby roste v člancích autorů *Dneška* znepokojení a frustrace nad společensko-politickým vývojem na Západě: s jistým zděšením jsou komentovány výroky Winstona Churchilla, britského státního tajemníka Byrnese nebo konflikt prezidenta Trumana s viceprezidentem Wallacem. Většina z nich dochází k závěru, že ve světě k syntéze demokracie a socialismu nejspíše nedojde, přesto je třeba o ni usilovat alespoň v politice vnitřní. Objevuje se i názor, že i Československo je

---

³⁵ Doležal, Bohumil: Ideologie třetí republiky v zrcadle Peroutkova *Dneška*, in *Střední Evropa*, č. 67, 1997, s. 99.

hrozbou německé odvety připoutáno ke SSSR. Hrozba německého nebezpečí rezonovala tehdy téměř ve všem tisku.

Týdeník *Dnešek* zanikl spolu s jinými tiskovinami po komunistickém převratu v únoru 1948. Poslední číslo vyšlo 19. února 1948. Po listopadu 1989 začalo vycházet periodikum hlásící se k odkazu Peroutkova týdeníku. Dnes je dostupný v elektronické verzi a nese původní název – *Přítomnost*.

2. Spisovatel a novinář Edvard Valenta, profesní životopis do roku 1945

Nejprve je dobré připomenout, že se Edvard Valenta nevyskytuje v české literatuře jen jako autor, ale také jako literární postava. Děje se tak v Čapkově románu *Válka s Mloky*, kde jedna z kapitol nese název Pan Golombek a pan Valenta. Ano, tento novinářský tandem z brněnské redakce prvorepublikových *Lidových novin* se stal známým i širší veřejnosti, neboť do naší literatury uvedli jadrné vyprávění polárního dobrodruha Jana Eskymo Welzla, který se mimochodem stal jedním „pramenem“ pro vytvoření fiktivního národního hrdiny Járy Cimrmana.³⁶ Polárníkovy příhody se pokoušeli zaznamenat už jejich redakční kolegové Rudolf Těsnohlídek a Pavel Eisner, ale do zdárného konce to dovedli jen oni dva.

Edvard Valenta se narodil do rodiny zubního lékaře v Prostějově 22. ledna 1901 a patří tedy do generace slavných spisovatelů narozených kolem roku 1900. Vše nasvědčovalo tomu, že by mohl prožít klidné dětství a bezstarostné mládí, kdyby se v jeho rodině nestalo hned několik katastrof. Po náhlém úmrtí rodičů – otec zemřel roku 1903, matka o rok později, oba na tuberkulózu – se ho ujal bezdětný strýc František Kovářík, spolujitel známé továrny na hospodářské stroje Wichterle-Kovářík (mimochodem v období mezi 21. 9. 1920 a 26. 9. 1921 také ministr veřejných prací v Černého úřednické vládě). Strýc připravoval Valentu na předurčenou životní dráhu továrníka a synovec nijak zvlášť neprotestoval. Není též bez zajímavosti, že Valentovým pražským strýcem byl spisovatel a překladatel z francouzštiny Hanuš Jelínek, zeť Aloise Jiráska.

První pohromou pro Valentovu rodinu bylo, že Valentova sestra Věra, která snila o slavné spisovatelské dráze, spáchala sebevraždu, snad po zjištění, že nemá dostatečný talent. Valentova druhá sestra Olga chodila na gymnázium, kde byl jejím spolužákem Jiří Wolker³⁷, se kterým se Valenta uprostřed světové války sblížil, dokonce spolu vydávali *Sborník českého studentstva na Moravě a ve Slezsku*³⁸, v němž uveřejňovali své první básnické pokusy. Sám Valenta v rozhlasovém rozhovoru z roku 1968³⁹ udává, že vůbec první básní, kterou napsal, byla potupná

³⁶ Dostupné z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/kultura/clanek.phtml?id=282774>

³⁷ Zatímco Valenta navštěvoval místní reálku. Není bez zajímavosti, že dnes oba spisovatelé odpočívají vedle sebe na prostějovském městském hřbitově.

³⁸ Sborník ovšem vedli až od druhého ročníku. První ročník měl redakci v Přerově. Valenta s Wolkerem si stěžovali na jeho nízkou úroveň, což shodou okolností zdůvodňovali na básni Bedřicha Golombka. (In Vaníčková, Jana: *Próza Edvarda Valenty*, nepublikovaná diplomová práce, 1966, s. 7, uloženo v Knihovně Jana Palacha na FF UK v Praze).

³⁹ Semrádová, Míla: Vyznání spisovatele, ČsRo 14. 5. 1968, in *Archiv ČRo*, Římská 13, Praha 2.

básnička na zubaře v Prostějově, který mu vytrhl mléčný zub. V témže rozhovoru se taky hlásí k časopisu *Mlhy snění*, který vydávali kvartáni prostějovské reálky.

Po maturitě na prostějovské reálce v roce 1918 studoval čtyři semestry na brněnské technice, ale pak studium přerušil. Zjistil totiž, že ho technické nauky žádným způsobem nenaplňují a že ho mnohem více láká umění. Rozešel se s rodinou svého strýce a v devatenácti letech se postavil na vlastní nohy. Po několika příležitostných zaměstnáních (rychloportrétista v kavárnách, klavírista a houslista v kině, nosič plakátů, reklamní agent, šachista...) v říjnu 1920 nastoupil – prozatím, než najde něco lepšího – jako stenograf⁴⁰ do brněnské redakce *Lidových novin*, což se mu stalo osudným.

Při nabírání zpráv Valenta často měnil styl redaktorů, protože se mu nelíbil suchý slovník, snažil se ho trochu přibarvit. Až později poznal, že se styl redaktorů musí zachovat, jelikož plní jinou funkci než styl umělecký, třebaže sám ve svých pozdějších reportážích sebe coby beletristu nezapře. Užívá v nich hodně metafor a celou škálu narativních postupů s častou pointou na konci textu.

V době, kdy Valenta přišel do *Lidových novin*, byly noviny už na vysokém kvalitativním stupni. List se začal proměňovat příchodem Arnošta Heinricha, který se stal vedoucím redaktorem již roku 1910. Pro deník získal Gellnera, Těsnohlídka, Mahena, Tomana i Neumanna. Pod jeho vedením se noviny zaměřovaly na intelektuální čtenáře. Tematizovaly se v nich především kulturní otázky, které k nim připoutaly také kvalitní dopisovatele z řad kulturních elit. Objevovali se autoři zvukných (nejen žurnalistických) jmen. Heinrichovým vynálezem byl také kreslený vtip, který se objevoval na 5. straně ranního vydání a jehož autory byli nejčastěji Eduard Milén, Ondřej Sekora (působil také jako sportovní redaktor) nebo Josef Lada. Tehdejší „Lidovky“, jak jsme dodnes zvyklí jim říkat, přinášely verše Rudolfa Těsnohlídka (také jeho vynikající soudničky), Viktora Dyka, Karla Tomana (psával též úvodníky), Josefa Chaloupky, hudební črty Josefa Janáčka, články pod čarou od dramatika a ředitele Národního divadla v Brně Václava Štecha nebo Jaromíra Johna, Vojtěcha Mixy či Vítězslava Unzeitiga, sloupky Karla Čapka, „zuřivého reportéra“ Egona Ervína Kische, Františka Kubky, Anny Marie Tilschové, Elgarta Sokola, sloupky a satirické verše Eduarda Basse a úvodníky Karla Zdeňka Klímy, jenž své

---

⁴⁰ Stenografie neboli těsnopis se váže k Valentovi naprosto neodmyslitelně. Své knihy psal vlastním těsnopisem, což znamená, že dnes jsou jeho zápisky nerozluštitelné. Rukopis odevzdával do nakladatelství až poté, kdy celou knihu nadiktoval manželce do psacího stroje. Každou svou myšlenku si pro svou beletrii zaznamenával těsnopisnými značkami. Dokázal tak myšlenek přenést na papír velmi rychle a možná také proto je jeho styl košatý s četnými odbočkami. Někdo na základě toho přirovnává jeho styl ke Karlu Čapkovi, v různých notickách se dokonce uvádí, že je lepší než „mistrův“.

texty podepisoval KZK nebo Kазetka. Nově byly zavedeny kurzívové sloupky Adolfa Veselého. Vedení kulturní rubriky převzal po Jaromíru Johnovi Arne Novák. Celou stránkou věnovanou kultuře se tehdy nemohl pyšnit žádný jiný deník. Bylo to sice na úkor sportovních událostí, ale jak píše Edvard Valenta ve své vzpomínkové knížce *Život samé psaní*, nepovažoval to za slabinu, ba naopak, oslavování sportovců mu bylo proti srsti.

Při nabírání meteorologických zpráv Valenta převzal informaci, že na Šumavě budou „hůlavy“, což se Heinrichovi nelíbilo, protože mu takový výraz nic neříkal. Nechal si Valentu zavolat, aby mu mohl vyhubovat. Ten se však vzepřel a nazval vedoucího redaktora „ožralou“. Konflikt s Arnoštem Heinrichem se ovšem vyřešil pro Valentu poněkud neočekávaně – ze stenografa se stal řádným redaktorem.⁴¹ Heinrich ho přidělil na zapracování ke zkušenějšímu Bedřichu Golombkovi, s nímž ho posléze pojilo celoživotní přátelství. *Golombek a Valenta byli vrstevníci narození jen několik dnů od sebe, oba byli zběhlí studenti, které k novinářině přivedly jejich literární ambice.*⁴² Valenta dostal na starost obstarávat denní zprávy. Jako začínající redaktor regionálních zpráv, tzv. lokálkář, musel psát o tom, že někde hořelo nebo že si někdo na kluzkém chodníku zlomil nohu. Mohl ovšem pokračovat v psaní veršů a kurzívek, začal připravovat soudničky, psal sloupky a fejetony, obstarával zprávy národně hospodářského charakteru. Otištění jeho básně v *Lidových novinách* přimělo plzeňského nakladatele Vladimíra Žikeše, aby se Valentovi ozval s nabídkou vydat celou sbírku. Ta skutečně roku 1926 vyšla pod názvem *Zrána*.⁴³

Heinrich rozpoznal jeho nesporný talent, a tak Valenta mohl postupně svůj talent rozvíjet ve více žánrech. Po roce 1935 tvoří především reportáže a povídky. Byl také autorem politických úvodníků a stal se činoherním kritikem. Později řídil kulturní a literární část listu.

V letech 1920–1922 působil v brněnské redakci, v letech 1923–1926 zastával místo vedoucího redaktora v Olomouci⁴⁴, v letech 1927–1928 psal pro pražskou redakci a v letech 1929–1940 se ocitl zase v Brně. Do Těsnohlídkovy smrti mu

⁴¹ Celou příhodu Valenta popisuje ve svých memoárech. Posloužila mu jako vhodná tečka za svým mládím. In: Valenta, Edvard: *Život samé psaní*. Praha 1970, s. 155–159.

⁴² Dorovská, Dagmar: Literární adaptace pamětí Jana Welzla, in *Edvard Valenta. Sborník příspěvků z konference*, Prostějov 1996, s. 34.

⁴³ Jednalo se o přepychový soukromý tisk. Jeden výtisk stál 200 korun. Valenta v Československém rozhlase roku 1968 vyprávěl, jak mu Vladimír Žikeš napsal, že četl jeho báseň v novinách, do nichž mu byly zabaleny tvarůžky.

⁴⁴ V Olomouci ho roku 1926 zastihla velmi nepříjemná životní zkušenost. Dostal chrlení krve a byla mu diagnostikována tuberkulóza, která ho na 14 měsíců vyřadila z práce. Při šestiměsíčním pobytu v Praze se sblížil s K. Čapkem a E. Bassem, kteří ho seznámili s divadelním prostředím a učili ho divadelní kritice.

Valenta pomáhal se soudničkami, pak je zcela převzal. Coby reportér *Lidových novin* doprovázel prezidenta republiky na jeho cestách po Československu. Ve 30. letech spolupracoval s brněnským rozhlasem jako překladatel z němčiny. Za okupace mu byla novinářská činnost zakázána. Jiří Hájek o zákazu píše: ...od léta 1940 vnucená německá správa *Lidových novin* s ním nehodlala obnovit pracovní smlouvu. Výpověď byla okamžitá, ze dne na den na samém počátku září.⁴⁵ Německé vrchní tiskové vedení vydalo nařízení, že po dobu války nemůže Valenta psát do novin. Spisovatelská činnost mu ovšem povolena byla.

Valenta v citovaném rozhlasovém rozhovoru situaci popisuje tak, že se po návratu z Ameriky hlásil v brněnské redakci *Lidových novin*, ale práci sabotoval a s kolaborujícím šéfredaktorem se dokonce pohádal a byl za to na hodinu propuštěn. Protektorátním šéfredaktorem *Lidových novin* byl tenkrát Leopold Zeman, který byl na tuto pozici dosazen 1. července 1940. K poválečnému stíhání Leopolda Zemana můžeme najít dokument v Archivu bezpečnostních složek, z něhož také pocházejí následující informace.⁴⁶ Do úřadu byl uveden šéfem brněnské úřadovny kulturně-politického oddělení úřadu reichsprotektora profesorem Rudolfem Lischkou v průvodu několika německých úředníků. Neví se, zda se Zeman o *Lidové noviny* ucházel sám, nebo byl-li do nich přikázán proti své vůli. Největším Zemanovým nepřítelem v redakci byl další kolaborant Antonín Jaromil Kožíšek, který ostře zasáhl proti Valentovi, což mělo za následek Valentův odchod z redakce. A. J. Kožíšek byl spolu s A. Křížem a R. Novákem dne 26. března 1947 za svou kolaborantskou novinářskou činnost popraven.

Novinářské povolání zavedlo Valentu na mnohé cesty po světě. Ve 20. a 30. letech cestoval po Africe, Kanadě a ostrovech Západní Indie. Roku 1936 dostal na tehdejší zvyklosti zcela unikátní nabídku, kdy na podnět Jana Antonína Bati a za jeho finanční pomoci odjel na šestiměsíční studijní cestu. Jako reportér navštívil USA, Kanadu, Haiti, Trinidad, Britskou a Holandskou Guyanu a Madeiru. Při zpáteční cestě neminul ani Británii. Baťa za to chtěl, aby po návratu napsal rozsáhlou reportáž, která ovšem nebude s Baťou a jeho podniky spojená! Bylo to od něho skutečné

---

⁴⁵ Hájek, Jiří: Život a dílo Edvarda Valenty, in *Edvard Valenta. Sborník příspěvků z konference*, Prostějov 1996, s. 3.

⁴⁶ Archiv bezpečnostních složek Ústavu pro studium totalitních režimů, Na Struze 3, Praha 1. Spis má signaturu 300-11-4. Jedná se zejména o strany 72–90. Zemanův výslech proběhl u ministerstva vnitra 30. 12. 1946. Svědčil Valentův redakční druh Bedřich Golombek. Ve spisu je kromě Zemanova životopisu uvedena také charakteristika *Lidových novin*, která je datována 5. 1. 1947: *Politická orientace: Lidové noviny byly dříve hlásnou troubou Benešovou k intelektuálům. List obsahoval i po zřízení protektorátu dvojsmyslnosti a politické netaktnosti. Čteny vzdělanými Čechy, ačkoli list zaujal po dosazení politického komisaře absolutně kladný postoj k německé politice.*

mecenášství. Cestopis pak vyšel knižně až roku 1947 pod názvem *Světlem pro nic za nic*. Jakási druhá část *Nejkrásnější země* popisující cestu po Západní Indii a karibských ostrovech vyšla až roku 1958. Roku 1939 se Valenta do USA dostal znovu, když si ho Jan Antonín Baťa zvolil za svého osobního tajemníka-spisovatele, který ho dále doprovázel na služební cestě.⁴⁷ Valenta si chtěl založit „továrnu na povídky“, v nichž by mohl psát o obyčejných lidech z Baťových závodů. Zážitky z cest zpracovával hlavně pro noviny, ale později vydal i několik cestopisů, v nichž čtenář nalezne kromě reportérské všímavosti také zajímavé portréty psychologie postav.

Cestovatelská zkušenost se projevila i v jeho první sbírce povídek *Lidé, které jsem potkal cestou* s podtitulem *Americké povídky* (1939). Povídky byly původně psány pro *Lidové noviny*. Valenta se v nich v podobě groteskních črt vyjadřuje k lidským slabostem a osudům. Zajímá se o americkou čínorodost a neformálnost a s ironickým odstupem i o obchodní duch Američanů. O Baťovi pojednává kniha *Žil jsem s miliardářem*, která však vyšla až po Valentově smrti, roku 1979, v exilovém nakladatelství v Kolíně nad Rýnem.

Valenta uvažoval sice, že by se zpět z Ameriky na prahu druhé světové války nemusel vracet, jenže se mu nepodařilo zajistit pro svou třetí⁴⁸ manželku možnost vycestování. Po zákazu novinářské činnosti v létě roku 1940 se Valenta uchyluje do ústraní. V únoru 1941 se stěhuje do Prahy, kde pobýval jen krátce do roku 1942, a pak až do osvobození žil ve Voznici u Dobříše a věnoval se spisovatelské činnosti, která mu byla povolena. Načas zde bydlel ve vilce po Oldřichu Novém. *Do konce války se Edvard Valenta protloukal s pochybným krytím a bez existenční jistoty. Podařilo se mu vyhnout totálnímu nasazení i dalším úskalím „svobodné“ existence za války.*⁴⁹ Ve Voznici vznikl na objednávku jeho první román. Jmenuje se *Druhé housle* (1943, ve dvou svazcích) a pojednává o osudech českého cestovatele Emila Holuba během jeho druhé africké výpravy, ve které byl nucen hrát jen „druhé housle“.

---

⁴⁷ Podrobnosti o cestě in Valenta, Edvard: *Žil jsem s miliardářem*, Brno 1990.

⁴⁸ Na vysvětlenou: první manželství s Jožkou trvalo deset let, do roku 1934, kdy ji „přenechal“ svému příteli a kolegovi Golombkovi, vlastně i se svým synem Edvardem. Nato se Valenta oženil s lékařkou Jarmilou Bezdíčkovou. V tomto manželství se narodila dcera Edvarda. Manželství bylo náhle ukončeno tragickou událostí. Jarmila trpěla chronickým zánětem průdušek a byla závislá na kodeinu. Svůj život ukončila v roce 1937 sebevraždou. Valenta jí v osudný den nesl kytici květin, ale už ji nestačil předat. Poté se nervově zhroutil, odjel do sanatoria ve Vráži u Písku, kde se seznámil s Dagmar Peškovou, se kterou se roku 1938 oženil a měl s ní dva syny – Martina a Jiřího. Bylo to Valentovo předposlední manželství a vydrželo až do Dagmařiny smrti v roce 1969. Na začátku roku 1973 se na ONV Praha 7 oženil naposledy – jeho manželkou se stala Olga Pokorná, s níž se znal již velmi dlouho, neboť to byla jeho písárka, která přepisovala Valentovy texty, když zrovna nemohla jeho předchozí manželka Dagmar.

⁴⁹ Hájek, Jiří: Život a dílo Edvarda Valenty, in *Edvard Valenta. Sborník příspěvků z konference*, Prostějov 1996, s. 3.

Kromě faktografické a geografické preciznosti zde nalezneme povahokresbu člověka sráženého nepřízní osudu, člověka, který celý svůj život stál ve stínu jiných.

3. Doba Valentových příspěvků v Dnešku a Svobodných novinách

3.1 Valentovy příspěvky ve Svobodných novinách

Kromě toho, že v éře třetí republiky působil Valenta jako redaktor *Svobodných novin* a jako odpovědný redaktor *Dnešku*, vydával i nadále své prózy a cestopisy. Ke knihám z žánru beletrie byl také ve vztahu jiném než autorském, neboť stanul ve funkci odpovědného redaktora oblíbené *Knihovny Svobodných novin*.

Vraťme se ještě do doby pražského povstání a osvobození. Volání rozhlasu o pomoc zastihlo Valentu a jeho manželku ještě ve Voznici. Naléhavost proseb a také jistě určitá míra zvědavosti je přiměly k tomu, aby se jeli do Prahy podívat. A protože žádný jiný prostředek po ruce neměli, vyrazili na kole, v bláhovém domnění, že Prahu pomohou zachránit. Na Zbraslavi byli však zadrženi prchající Schörnerovou armádou, jejíž vojáci je ještě s dalšími zajatci zavřeli do jakési stodoly s tím, že budou za chvíli zastřeleni. Jednomu z uvězněných se podařilo vyrazit prkno, a když všichni vylezli, zjistili, že vojáci jsou pryč. Pražského povstání se tedy zúčastnit nemohli, protože do Prahy dorazili příliš pozdě.⁵⁰

Záhy po osvobození se Valenta se svou rodinou stěhuje z Voznice do Korunní třídy v Praze a vrací se k novinářské činnosti. Nejprve se vrací do redakce *Svobodných novin*. Zase píše fejetony, politické úvodníky, sloupky, denní zprávy, literární recenze, verše... Články podepisuje většinou svým vlastním jménem nebo šifrou ev. Pro své fejetony a sloupky či humoristické příspěvky užívá pseudonymu Emil Krejčí. Během poválečného třiletí ve *Svobodných novinách* uveřejnil na stovku příspěvků.⁵¹ Roku 1968 rozhlasovému mikrofonu Valenta svěřil, že denně dostával od čtenářů sta i tisíce dopisů, z nichž seznal, že svoboda a spravedlnost ve třetí republice má ochromující nedostatky. O pomoc ho nežádali jen čtenáři, ale dokonce sám prezident Beneš, proto se Valenta stal z vlastní vůle politickým úvodníkářem.

Tematicky se věnuje mnoha oblastem, dokonce přispívá i do dětské přílohy, kde jistě kurióznosti nabývá článek *Do dětské dvouletky* (Ne 5. 1. 1947, s. 7). Ostatní deníky také měly přílohu pro děti, a tak ani *Svobodné noviny* nechtěly zůstat pozadu.

⁵⁰ Tato historka pochází ze záznamu rozhovoru se spisovatelovou dcerou Edvardou Valentovou. Soukromá nahrávka byla pořízena 29. května 2008.

⁵¹ Heuristickou metodou se mi podařilo shromáždit přesně 85 Valentových článků. Neměl jsem však k dispozici úplně všechna čísla *Svobodných novin*: „kritickým obdobím“ byly však pouze výtisky z května a června 1945. Důležité je také vědět, že se ve sledovaném období lišilo jak městské a venkovské vydání, tak také vydání ranní a odpolední. Jejich komparací jsem zjistil, že někdy je Valentův článek otištěn v obou mutacích, ale většinou se vyskytl jen v jedné a v té druhé byl nahrazen článkem jiným (např. recenze jiné knihy a od jiného recenzenta). Dále je třeba počítat s tím, že jsem jistě mohl některý Valentův příspěvek prostě přehlédnout.

Že článek vyznívá poněkud komicky, je nabíledni, a to i na tehdejší dobu.⁵² Valenta byl jistě mnohem více doma v žánru politického a společenského úvodníku či komentáře, ač jeho pero jistě nebylo tak ostře nabroušené jako pero Peroutkovo.

Valenta kritizoval každodenní nedostatky třetí republiky, ale dostával se i na pole politického komentáře. Systém politických stran sdružených v Národní frontě k tomu tenkrát vybízel hojnou měrou. V úvaze *Jak porušené jméno zachovám!* (Ne 3. 11. 1946, s. 1) kritizuje přebujelé stranictví a nesmiřitelnost dvou táborů. Čtenář nemá možnost dozvědět se ze stranického listu pravdivá fakta, protože odpovědný zástupce listu do tisku pustí jen to, co je prospěšné té jeho straně. Člověk s opačným názorem je umlčen, byť by to byl prezident republiky. Stranický tisk způsobuje to, že čtenář zná dopodrobna stanoviska své strany, ale o názorech a lidech z ostatních stran neví zhora nic. O ostatních stranách ví méně, jak Valenta píše, než o poměrech u protinožců (více v dalším článku nazvaném *Papírová opona*, Ne 10. 8. 1947, s. 1). Přehnané stranické organizování si vzal na paškál ve stati *Vynález a politika* (Ne 23. 3. 1947, s. 1): *Naučili jsme se už pomalu chápat, že musíš se svou rodinou pozvolna umírat v promáčeném a zteřelém bytě nekonečné měsíce prostě proto, že nejsi příslušníkem žádné politické strany, která by tě vysvobodila; taky už věříme, že ostře vyhraněný, politickou legitimací podepřený charakter politický může být znamenitou náhražkou charakteru skutečného. [...] Smířili jsme se pomalu s tím, že v každém podniku budou muset být čtyři generální ředitelé, aby vznikla ne-li výroba, tedy aspoň pokoj.* V komentáři *Dobrá vůle zamračeného* (Ne 1. 9. 1946, s. 1) poukazuje na to, že kdo se odváží kritizovat, je hned okolím považován za kazisvěta.

Ve svých příspěvcích si všímal života obyčejného člověka, kritizoval špatnou pracovní morálku, zdůrazňoval slova prezidenta Beneše, že teď musí všichni pracovat za tři a ne-li, tak alespoň za dva. V *Modrém týdnu* (Ne 17. 8. 1947, s. 1) rozvádí problém alkoholismu a jeho dosud velmi mírný postih: *V našich poměrech si bezmála ochoten domnívat se, že se politické strany obávají rozhodného kroku ze strachu, že by přišly o hlasy opilců. Ohrožení modrým pondělkem, modrým týdnem, radujeme se, kolik miliard připlouvá do státní pokladny díky erární šmelině s lihovinami...*

---

⁵² Citace je z úvodu článku: *Velcí lidé si řekli, že teď budou dva roky pracovat tak, abychom se měli po těch dvou letech zase dobře, nebo aspoň o hodně líp než se máme dnes. Ale co vy, malí? Platí to taky pro vás? Může malý člověk taky něco pro dvouletku udělat? Jak by nemohl! To se rozumí, že může, a jak! Hned si o tom povíme.* Valenta dále rozvádí, jak má dítě poslouchat rodiče, pana učitele, být pozorný ve škole, pracovat, učit se, nelhat, nebýt nepořádný... V závěru malého čtenáře nabádá, aby i svým kamarádům řekl, co tady četl.

Rozbor komunistické strany podává v úvodníku *Mnoho tváří jedné strany* (Ne 26. 10. 1947, s. 1). Říká, že z komunistů máme strach především proto, že je to něco neznámého. Přesto čtenářům příliš naděje nedává: *...komunisté považují dnešní stav za pouhé provizorium, myslíce na stát socialistický jako na další provizorium na cestě k státu komunistickému, ovšem s jedinou vládnoucí stranou. Tomu, kdo tvrdí, že je to vzato z větru, se namítne, že jenom politický primitiv by tento cíl nevyčetl z projevů leckterých čelných komunistických činitelů, ba že leckdy byla v tomto směru učiněna zmínka naprosto jednoznačná. A článek končí slovy: Upřímně si přejeme věřit, že záhadnost komunistického vedení a sama sobě si odporující mnohotvárnost jejich cílů má vskutku v úmyslu pouze budit strach a nepokoj odpůrců.*

Styl v politice (So 1. 11. 1947, s. 1), tak je nazvaný komentář pojednávající o tom, jak si někteří lidé libují v cizích slovech natolik, až je projev téměř nesrozumitelný, ale ve skutečnosti jde jen o samá klišé. Poukazuje také na zprofanovanost slova pravda, protože každá politická strana uznává jen tu svou.

Proti matematické volební kraji⁵³ útočí v článku nazvaném *Nedůvěřivec se táže* (Ne 9. 11. 1947, s. 1): *Z ničeho nic znovu jsme se ocitli v tak hluboké krizi Národní fronty, že se nedůvěřivec táže: byl zářijový otřes, vzniklý neúrodou, projevem akutní choroby, nebo jde o nemoc chronickou, když záchvaty můžeme nyní očekávat často?* Dále se pozastavuje nad tím, proč některé celonárodní nepolitické organizace byly včleněny do Národní fronty s tím, že budou sloužit jako poradní orgán. Táže se, proč jsou to zrovna organizace milé naší nejsilnější straně. *Poslání pouze poradní - ale co si má říci člen této smutné armády nedůvěřivých, když na samém prahu těchto změn čte a slyší temné brblání hrozeb o tom, že ÚRO neručí za to, když „závody zahájí akci“, nebude-li prosazena vůle jiná než vůle strany nejmocnější?* Posledním odstavcem završuje: *Nezatracujme nedůvěřivce více než původce nedůvěry. Nedůvěra není povahovým kazem a bývá tvůrčí. Kdo však nedůvěřuje dnes a spatřuje neprospěšná početní politická kouzla tam, kde slyší o*

---

⁵³ Ústavodárné Národní shromáždění mělo být zvoleno systémem poměrného zastoupení, přičemž se mělo volit v 28 volebních krajích. Celá ČSR pak byla rozdělena na tři země: Českou (volební kraje 1–13), Moravskoslezskou (volební kraje 14–19) a Slovensko (volební kraje 20–28). Počet mandátů připadajících na jednotlivé země se vypočítával podle počtu obyvatel, a sice Hareovou metodou. Pro volby 1946 byly přiděleny mandáty jednotlivým zemím následovně: 150 pro Čechy, 81 pro Moravu a Slezsko a 69 pro Slovensko. Hareovou metodou se pak vypočítával i počet mandátů připadajících na jednotlivé volební kraje. (In Charvát, Jakub: *Volby do Národního shromáždění v roce 1946. Volební systém a analýza výsledků*, nepublikovaná semestrální práce, dostupná na webových stránkách: <http://jakubcharvat.wz.cz/data/Volby%201946.pdf>, s. 4–5).

prospěchu celého národa, nechť nevěší hlavu, ale ať přidá k své nedůvěře heslo: Nebyl jsem statečný, proto nejsem...

3.2 Polemiky Edvarda Valenty s Jiřím Tauferem

Na Valentovy články ve *Svobodných novinách* reagoval v *Tvorbě* přední komunistický ideolog a literární kritik Jiří Taufer⁵⁴. Obsáhlou statí *Polekaná vrána i keře se bojí* reaguje na dva Valentovy články *Mnoho tváří jedné strany* a *O stylu v politice*, i když odpověď na ten druhý si nechává na příště. Taufer píše *Pane Valento, [...] v prvním článku projevujete vzácnou snahu rozmnožit seriál antikomunistických článků ve Svobodných novinách. V druhém jste se podjal nezáviděníhodného úkolu vylíčit „jednoho žurnalistu“ (jenž je vaším šéfem) jako osamělý útes pravdy a svědomí, čnění nad kalnými vlnami všeobecného úpadku smyslu pro pravdu. Tento úpadek ovšem zase připisujete – KSČ. Škrábnutím vašeho pera se před zjevem vašeho šéfa mění nejlepší mistři české literatury, jdoucí s komunisty, v hrstku „nemohoucích“ škrabalů, posluhujících prý nepravdě a lži. O několik řádek dále Taufer udává, proč se rozhodl tuto polemickou stat' vůbec napsat. Chci [...] dokázat, ne-li vám, tedy vašim čtenářům, že sloužíte špatné věci a že pojem „pravda“, s nímž zacházíte ve své publicistice tak nehospodárně, je v boji proti komunismu pseudonym už stejně otřepaný, jako módní pseudonymy „demokracie“ a „svoboda“, zakrývající dnes antikomunisty, antidemokraty a vyznavače agrese na celém světě. Do Valenty se pouští zostra s dost vyhraněnými argumenty. V úvodníku, věnovaném rozboru „mnoha tváří“ jedné strany, již má být KSČ, píšete: „Člověk se bojí toho, co nezná“. Musím přiznat, že tím jste svůj článek začal jedinečně správně a že je to jediná pravda, kterou tam lze najít. Neboť celý váš článek dokazuje, že se z těchto důvodů bojíte. Žurnalista a k tomu český spisovatel nemá používat svého pera k tomu, aby sděloval svým čtenářům, že něco nezná a vybízet je, aby se proto báli. Či myslíte, že to je dnes úkolem českého publicisty? Domnívám se, že to nikdy nebylo jeho úkolem a že je to dokonce proti tradici naší – pokrokové ovšem – žurnalistiky. Ale proč jste pak tedy svůj článek psal? Nemohu se zbavit dojmu, že jen proto, aby se ti, jimž adresujete své řádky, opravdu báli. Co si od toho slibujete, dosáhnete-li toho?*

Podobně se Taufer ptá ještě na dalším místě. *Alarmujete-li své čtenáře proti KSČ, míříte proti předním bojovníkům za uskutečnění socialismu. Vnucuje se neodbytná otázka: Proč to děláte? Jste snad proti uskutečnění socialismu?*

⁵⁴ Jiří Taufer (1911–1986), básník, překladatel, literární kritik a historik.

Pokládáte ten „sen“ snad za nedostí pokrokový? Ptáte se potměšile, není-li hlásání domněle protichůdných názorů a cílů výsledkem jednotlivcovy „...nevzdělanosti popřípadě plodem špatné stylizace...“ Být vámi, nemluvil bych s takovým despektem o vzdělání a stylu komunistů, jestliže vaše vlastní vzdělání se zaskvělo takovou perlou učenosti o „státu komunistickém, ovšem s jednou vládnoucí stranou“.

Útok a snahu důkladně protivníka zostudit můžeme nalézt v dalším odstavci. *Jak se osmělujete, pane Valento, mluvit o politických primitivech? A to si dovolujete domnívat se, že máte legitimaci k tomu, abyste strašil čtenáře záhadností úmyslů KSČ? Vaši čtenáři by se měli zhrozit smělosti, s níž píšete o věcech, o nichž nemáte ponětí! Ano, člověk se bojí toho, co nezná; ale českého žurnalistu a spisovatele neopravňuje nic, ani pokyn těch, v jejichž službách píše, aby šířil tiskem nákazu svého strachu, jenž je plodem jeho nevědomosti. Nevědomost a strach – jakožto vlastnosti soudobého českého novináře! Pěkně pokračujete v šlépějích páně Peroutkově, jen co je pravda. (Tvorba, č. 46, 12. 11. 1947, s. 892–893).*

Druhá Tauferova polemika nese název *Slovo není vrabec: vyletí – nechytíš je* a byla otištěna v následném čísle týdeníku *Tvorba*. I tato stať začíná Valentovým oslovením a i zde zájmeno vy nebo váš píše Taufer s malým písmenem na začátku. Valentův článek *O stylu v politice* se zabývá osobností Ferdinanda Peroutky, což byla voda na mlýn kritiku Tauferovi, protože polemiky s Peroutkou byli takřka na denním pořádku v komunistickém tisku, jehož novináři ho obviňovali z jeho prvorepublikového antibolševického postoje a jeho texty a myšlenky z té doby dávali útržkovitě do souvislosti se současnými událostmi a stavem společnosti, v jakém se nacházela po dějinné zkušenosti z války a zejména po nechvalném období protektorátu. Taufer v tomto svém textu cituje celý odstavec z Valentova článku, aby o to výrazněji mohl vyjádřit svůj protiperoutkovský postoj.

Cituji proto tak obšírně, abych ukázal, k čemu jste chtěl ve svém článku těmito mnoha slovy a oklikami dospět:

1. Peroutka je, ne-li zosobněná pravda, tedy mluvčí a apoštol pravdy. Jeho styl – tvar, adekvátní pravdě.

2. Tolik znamenitých mistrů slova „pochodujících pod oficiální korouhví“ – to mají být nejlepší čeští spisovatelé, jdoucí s KSČ; neboť už patří k vašemu stylu v politice mluvit v takových jinotajích.

3. Přesto, že jsou mistry slova, nejsou s to překonat znamenitého stylistu Peroutku, protože krása Peroutkova stylu je v pravdě, kdežto „požehnaná (?) kletba

bezmocnosti“ ochromuje zběhlou ruku našich mistrů, neboť jim „chybí v mysli jediná z těchto složek“: nejdou totiž se Svobodnými zítřky a Dnešky, nýbrž s KSČ.

Poté se Taufer pustil do kritiky Valentova prý nesrozumitelného stylu. Vadily mu časté metafory, které prý způsobují to, že textu chybí pata i hlava. *Vytváříte tedy metaforu hned s celým lešením, jež – nenávidění, prohaní a neupřímní oficiálové podpírají vesměs předměty velmi nevhodnými k upevňování čehokoliv, natož lešení, sestaveného ze lží a neupřímností.*

Taufer se pouští také do obligátní polemiky s Peroutkou. Na základě knihy Gustava Bareše *Rozhovor s Ferdinandem Peroutkou o demokracii a svobodě*, v níž se její autor pouští do konfrontace pomocí úryvků z Peroutkových článků z meziválečného období, Taufer ukazuje Valentovi, že přimlouvat se za Peroutku a nazývat ho zosobněním pravdy je naprosto nemyslitelná věc. Do popředí staví především téma SSSR a Peroutkovu kritiku Lenina a bolševiků. Peroutka v roce 1920 o věčných moskevských revolucionářích prohlásil, že jsou velice omezení v otázkách filozofie a kultury a velice průměrní v národním hospodářství. Proti tomu se Taufer ohrazuje, když tvrdí: *Řekněte, čím omezenost a průměrnost prokázal naopak celý průběh socialistické výstavby SSSR, výsledek války a třicáté výročí Října?*

Po důsledné kritice Peroutkových formulací o Leninovi se Taufer obrací zpět k Valentovi a naráží na jeho další článek *Nedůvěřivec se táže*, který mezitím stačil Valenta publikovat ve *Svobodných novinách*: *Na počátku uvedeného článku o Leninovi si Peroutka klade otázku: „Nejsem vlastně jen ten, kdo pošťkává na velké skutečnosti, jako psíci pošťkávají na měsíc, když vyjde nad obzor? Tuto otázku, velmi aktuální, pane Valento, kladou dnes Peroutkovi i vám tisíce našich budovatelů, prostých lidí z šachet, závodů a polí, těch, které vy, český spisovatel, nazýváte duchovně nuznými jedinci masy. Tito lidé se ptají: Nepošťkává dnes Peroutka a s ním všelijací ti Valentové zase na velké skutečnosti a ohromné společenské změny, které jsou dílem našich vlastních rukou a které tyto pánové nikdy nechápali a nikdy nepochopí?⁵⁵ [...] Vy, pane Valento, se v posledním článku přiznáváte, že*

⁵⁵ K Tauferovým formulacím a ke způsobu jeho vedení polemické řeči můžeme ocitovat připomínky Karla Čapka, které otiskl ve své knize *Marsyas*. V jedné kapitole se věnuje principům písemné polemiky. Vypisuje a pojmenovává v ní 12 figur, pravidel, která se v polemikách uplatňují. Taufer udává, že Valenta a jemu podobní novináři vůbec nechápou velké společenské změny, které po válce nastaly. O tom Čapek píše: *[...] polemizující se musí uvést jako intelektuálně a mravně nadřazený svému odpůrci; nebo, což je totéž, je nutno dát najevo, že odpůrce je omezenec, blbeček, skribent, tlachal, nula, dutá nádoba, epigon, taškář, nevzdělanec, onuce, plevel, zmetek a vůbec subjekt nehodný, aby se s ním mluvilo. Tento apriorní předpoklad dává potom polemizujícímu onen sytý, poučný a sebejistý polemický tón, jenž nevyhnutelně patří k věci. Polemizovat s někým, soudit*

patříte k nedůvěřivcům. Ale v jaké souvislosti to činíte? Na Slovensku bylo odhaleno protistátní spiknutí. Z nevytrhaných, nevypálených kořenů fašismu vyrůstalo toto spiknutí. I zde se KSC ukázala, jako vždy, jako první bojovník proti fašismu, jako nejbdelejší složka Národní fronty. Každý čestný demokrat podává v této věci komunistům ruku k spolupráci. Jen vy, pane Valento, vy český spisovatel a novinář, nevidíte nic důležitějšího, než jak byste v tomto okamžiku vrhl do veřejnosti šept: Nejde komunistům o politický trik na cestě k moci? Jak se toto nazývá, pane Valento? [...] Dnes komunisté volají všechny demokratické síly k boji proti zbytkům fašismu na Slovensku⁵⁶ a vy, pane Valento, šeptáte do uší svým nedůvěřivcům: A nechtějí se komunisté dostat k moci? Cožpak jste opravdu tak nechápavý, že nevidíte, že podnikáte něco, co by za jiných podmínek mohlo vážně podlomit, ohrožit boj proti vnitřním nepřátelům státu? Jak se nazývá taková činnost, pane Valento? Komu adresujete své šept? Na koho to spoléháte? Řekněte to! Nemyslíte, že ti, kterým se ještě podařilo skrýt se nebo uniknout ke svým příznivcům za hranicemi, jsou vám hluboce vděční za toto odvracení pozornosti z nemocné hlavy na zdravou?

Taufer svou obsáhlou polemiku končí slovy: (Velicí mistři kultury – pozn. P. J.) *nalezli u komunistů síly, jež jim umožňují věřit, že jejich tvorba má ještě vůbec nějaký smysl. Hledí s důvěrou vpřed. Vy jste našel smysl své činnosti – v nedůvěře... Jaká hanba, pane Valento. Je mi vás líto, nic víc. (Tvorba, č. 47, 19. 11. 1947, s. 913–915).*

Valenta na Tauferovy dva polemické články ve svém tisku nereagoval.

3.3 Valentovy příspěvky v Dnešku

Do dvou ročníků Dnešku (ročník se ovšem neshoduje s kalendářním ani školním rokem: I. 27. 3. 1946 – 20. 3. 1947, II. 3. 4. 1947 – 19. 2. 1948) Valenta přispěl 16 rozsáhlejšími kulturně-politickými články pod svým vlastním jménem a několika články pod pseudonymem Václav Veřmiřovský. Pseudonymu užíval, když

---

někoho, nesouhlasit s někým a zachovat přitom jistý respekt, to nepatří k národním obyčejům. (Čapek, Karel: Dvanáctero figur zápasu perem čili příručka písemné polemiky, in Marsyas. Jak se co dělá, Praha 1984, s. 41).

⁵⁶ Tady Taufer podléhá dobové komunistické rétorice, která se snažila odvést pozornost z činů, které by mohly vyjevit KSC ve špatném světle, a proto se snažila protivníka znemožnit tak, že o něm říká, že on kritizuje naprosto nezpochybnitelný princip – zde je to např. boj proti fašismu. O tom, že Valenta kritizuje politiku KSC, ovšem mlčí. I pro tento postup nalézáme pojmenování už u Čapka: *[...] odpůrci nebo věci, kterou zastává, se dá falešný název, načež se polemizuje s těmito libovolnými obecnými slovy. To se dělá hlavně v tzv. boji zásad. Odpůrce se nařkne z nějakého nepatřičného ismu, a pak se tento ismus vítězoslavně potírá. A k tomu lze přidat i figuru další: [...] podstata je uhnout na jiné pole a mluvit o něčem jiném, než o čem se vede spor. Tím se polemika výhodně oživí, slabé pozice se zamaskují a nebere to žádný konec. Tomu se říká unavovat odpůrce. (Čapek, Karel: Dvanáctero figur zápasu perem čili příručka písemné polemiky, in Marsyas. Jak se co dělá, Praha 1984, s. 43).*

psal o Baťových závodech. Kritizoval poválečnou správu podniku a obhajoval vedení v době první republiky. Příznačné je, že pro tyto texty volí pseudonym.

3.3.1 K případu Zoščenko – Achmatovová

V Dnešku byla otištěna Valentova zcela zásadní stať, již si komunisty hodně rozhněval. Věnuje se sepětí literatury s politikou. Jmenuje se *Spisovatel na rozcestí* (24/1946–47). Protože je to stať opravdu důležitá, dovolím si delší citaci:

Z Leningradu přišla zpráva, která nemůže zůstat bez ohlasu mimo Sovětský svaz. Spisovatel Michail Zoščenko a básnířka Anna Achmatovová byli uvrženi do klatby, vyloučeni z cechu sovětských spisovatelů, a ti, kdož jejich příspěvky v leningradské Zvězdě otiskovali, i ti, kdož je vysoce hodnotili a doporučovali nebo prostě jejich literární činnost trpěli, dostali přísnou důtku. Zoščenkovi se vytýká, že zesměšňoval ruského člověka a dělal z něho před světem primitiva, Achmatovové pak západnická dekadence, ruskému duchu vzdálená. Sovětský spisovatel, tak bylo řečeno, nesmí psát, aniž si důkladně prostudoval marxisticko-leninskou teorii, aniž jasně pochopil politiku strany a aniž hluboko pronikl v politický smysl života. Jednak ze zpráv samých a jednak i z toho, jak jsme poznali sovětské spisovatele, navštívivší kdysi Prahu, můžeme soudit, že toto rozhodnutí postihuje nepříjemně značnou část ruských spisovatelů. Zároveň se hlásí, že spisovatelé se podrobili a slíbili, že se polepší.

Není ovšem třeba předstírat, že to byla zpráva potěšitelná; když už pro nic, tak pro šuškáni, které vznikne ovšem o tom, že se „za ruskou oponou něco děje“. Jinak však nyní budou musit dát i čeští spisovatelé konečně jasnou odpověď na otázku, kolem níž chodíme od převratu jako kolem horké kaše. Nyní budou musit říci povolaná ústa zřetelně, co bude u nás spisovateli a básníku a umělci vůbec dovoleno a co nikoli, co doporučováno a co zatracováno. Jaké stanovisko zaujme Syndikát českých spisovatelů? Jaké početná řada umělců, podepsavších květnový manifest komunistické strany? Jak usoudí ministerstvo informací, jeho jednotlivé sekce, spravované našimi předními umělci, vesměs komunisty? [...]

Vysloví-li se čeští spisovatelé pro analogii sovětského vzoru, budou odhodláni jít do důsledků a dát také vyřadit celou závadnou literaturu? Stáhneme ihned z prodeje nejenom Zoščenko a Achmatovovou, ale také všechny provinilce své? Kolik našich velkých a milovaných děl dnes obstojí? Jakými sofistickými se pokusíme uvést svou uměleckou minulost v souhlas s novou parolou? Budou snad věnčeni vavřínem jenom erárně-literární posluhové za žalostné školní úlohy, na jejichž

poslušnou slovní i myšlenkovou kostrbatinou vidíme v pozadí zřetelně přísně zdviženou rákosku partajního učitele?

Ale nebojme se. Nový Koniáš, který by přišel udělat generální úklid našich knihoven, knihkupectví a hlav, nepřijde. Máme přece dosud v živé paměti Adolfa Hitlera. Odpověď českého spisovatele bude jasná: Nejenom samým chlebem živ jest člověk.

A v nejhorším si připomeneme slova Josefa Stalina, k nám pronesená, a s nimi jistoty, že nikdo se nám nebude plést do toho, jak si to zařídíme, stejně jako se nepletete my.

Je jasné, že toto komunisté Valentovi zkrátka odpustit nemohli, i když i tady vidíme, jak ke konci článku Valenta (a i jiní, např. Peroutka) ostří obrušuje a říká: toto se přece u nás stát nemůže. Varoval před hrozbou, kterou si však zkrátka odmítal přiznat. Nebo, domnívám se, je tady přípustná eventualita, že při psaní podobných formulací přenechávali Valenta, Peroutka a další žurnalisté důležitou roli svým čtenářům, aby oni dále domýšleli jejich slova. Ti zřejmě měli číst varování a zvednutý prst mezi řádky. U lidoveckých novinářů se s takovýmto postupem setkáme zřídka, mnohem výrazněji je zastoupen pregnantní popis skutečnosti a ostré odsouzení protivníka. Pro srovnání zalistujme alespoň jedním článkem Pavla Tigrida:

Je takové nebezpečí, zeptá se čtenář, které by nás na takovéto cesty svedlo (tj. na cesty opuštění ideálů humanitní demokracie, pozn. P. J.)? Jsou u nás politické vlivy, síly, strany, které by usilovaly o takovýto zlom v naší národní tradici? Odpovídáme na to opět stručně prostým konstatováním jediné skutečnosti: v centru Prahy je dům, v němž bezpečnostní orgány republiky vyslychají lidi politicky podezřelé.⁵⁷ Je bezpečně zjištěno, že mnozí z vyslychaných jsou tam týráni způsobem, který si nezadá s metodami gestapa. Snad to někdo pokládá za věc nedůležitou, za maličkost bez politického významu. My však říkáme jasně a otevřeně, že republika Masarykova a Benešova nebude se brzy smět hlásit k těmto jménům, dovolí-li, aby se gestapismus šířil v zemi dokonce z moci úřední! Máme u nás politickou stranu, komunistickou stranu Československa, která se neštítí žádného prostředku, jen aby dosáhla svého cíle. Policejní režim, partajní justice, tajná policie, myšlenková totalita, lež a teror – to vše je možné ve jménu cíle,

---

⁵⁷ Jednalo se o tzv. Domeček na Hradčanech, který po roce 1945 používalo Obranné zpravodajství, což byla komunistická bezpečnostní složka v armádě, vybudovaná s přispěním sovětských poradců. Po Únoru 1948 zde sídlila vyšetřovna StB, v níž se odehrával začátek politických procesů.

*světícího i ty nejhorší prostředky. Dejme těmto lidem moc ve státě a octneme se v mžiku v přímém rozporu s naší tradicí etickou, politickou i kulturní. Dějiny posoudí význam takového kroku. Od roku 1938, vinou extremistů na levici i na pravici a vinou bezpáteřních a ideologicky se potácejících liberálů, octli jsme se už několikrát na nesprávné a nebezpečné cestě. A to nebezpečí dosud trvá. Ztratili jsme dost na účtě k sobě; ve světě žijeme dosud jako národ a jako stát odkazu Masarykova: ale i tento velký úvěr se pomalu vyčerpává.*⁵⁸

Vedoucí představitelé československých komunistů se za projev předního sovětského kulturního ideologa Andreje Alexandroviče Ždanova ve věci Achmatovové a Zoščenka pochopitelně postavili, protože si tak mohli potvrdit svou vlastní orientaci. Někteří čeští spisovatelé, a mezi nimi byli i komunisté (např. F. Halas, L. Kundera, J. Kolář, L. Fikar, F. Listopad, J. Vladislav, J. Chaloupecký ad.) se ovšem vyslovili proti mechanickému přenášení těchto sovětských způsobů k nám. Opačné stanovisko zastával komunistický ideolog a literární kritik Jiří Taufer. Na aktivu komunistických spisovatelů 5. září 1946 ve svém referátu obhajoval právo vedoucí politické strany řídit veškerý život ve státě, tedy i v literatuře. Zaútočil na všechny, kteří se tomuto právu vzpírají, a naopak naznačoval, že i naše literatura by potřebovala podobnou „pomoc“. Vítězslav Nezval upozornil na to, že si musíme uvědomit rozdíl poměrů u nás a v Sovětském svazu, a zaujal spíše umělecké stanovisko, když prohlásil, že povídka, o kterou se tady jedná, není jen pamfletem, ale že je to taky kýč. Jan Drda varoval, že se celé věci chopili protivníci jako vhodného argumentu proti levicovým spisovatelům. Marie Pujmanová zastávala už předem připravené stanovisko. Tvrdila totiž, že pravdu mají v Leningradě. Každý básník musí přece cítit, kdy se mají a mohou psát určité věci. Adolf Hoffmeister tvrdil, že některé věci nelze karikovat a že každý karikaturista si musí uvědomit, koho tím zesměšní. Podle něj Zoščenko karikoval nějaké neschopné občany, tím však mířil i na ostatní občany a celý sovětský systém. Na aktivu hájil ždanovismus také další komunistický ideolog Gustav Bareš. Represe chápal jako ideový boj a poněkud překvapivě dodával, že v Sovětském svazu jistě nesněmují o české literatuře, a proto my nemůžeme usměrňovat literaturu sovětskou. Václav Řezáč se přidává, neboť podle něj nemáme právo na kritiku sovětských záležitostí.⁵⁹

---

⁵⁸ Tigrid, Pavel: Abychom opravdu věrni zůstali..., in *Lidová demokracie*, 22. 5. 1946, dále in *Obzory*, 25. 5. 1946, s. 1n. Zde citováno podle: Drápala, Milan: *Na ztracené vartě Západu*, Praha 2000, s. 208–209.

⁵⁹ Více k tomuto tématu in Hořec, Jaromír: *Poválečná léta. Vzpomínky zakladatele Mladé fronty*, Praha 2010, s. 166–169.

Vyloučením básnířky Achmatovové a spisovatele Zoščenka ze Svazu sovětských spisovatelů se zabývali mnozí novináři, každý ze svých ideových pozic. Výběr z těchto polemik nalezneme v edici dokumentů *Z dějin českého myšlení o literatuře I (1945–1948)*, kde kromě Valentova článku najdeme také texty Jindřicha Chaluppeckého, Františka Kovárny, Ladislava Štolla, Bohumila Mathesia a Václava Bílého (patrně pseudonym, aluze na Václava Černého, s nímž ve svém textu polemizuje?):⁶⁰ [...] Václav Černý dává (ukážeme ještě, že zhola nadbytečně) ústřednímu výboru Všesvazové komunistické strany (bolševiků) rozhršení a píše: „Bud' tomu jak bud', sovětská kulturní (snad spíše v kultuře?, pozn. V. B.) čistka je v celém dnešním světě soustem nesmírně vítaným pro reakci. A to pro mne stačí, abych o této záležitosti nepronosl byt' i jen jediné slůvko nesouhlasu. A ujišťuju vás již zde, že z mých úst nevyjde slůvko, jež by zlehčilo nebo pomluvilo rozhodnutí bolševické strany ruské.“ Překvapuje nás tedy především u následovníka Šaldova a kritika filozoficky školeného, užívá-li i on po způsobu žurnalistů hezkého slůvka „reakce“ ve statickém smyslu vlastnosti nebo stavu. [...] Jestliže však někdo hájí svobodu umělecké tvorby – je snad v tomhle reakcionář?⁶¹

Černého distancování se od této události mnohé lidi překvapila, protože čekali na jeho stanovisko. Předpokládali, že celý incident odsoudí a že bude obhajovat právo umělce na tvůrčí svobodu. Pokud ovšem nahlížíme na osobu Václava Černého v širších souvislostech a v celé jeho životní dráze, je nám zřejmé, že jeho postup byl očekávatelný. Je dobré na tomto místě poznamenat, že Černý odchází z Filozofické fakulty Karlovy univerzity až roku 1951. Václav Černý nebyl nakloněn velkému konfliktu s rétorikou i praxí komunistické strany, chtěl prosazovat své názory na kulturu, a možná i proto byl ochotný přistoupit na kompromis nebo se k dané záležitosti prostě nevyjadřovat, jako se tomu stalo v tomto případě. Na různých místech memoárů komunistického básníka Lumíra Čivrného se dočteme, že po válce Černý, jako i mnozí jiní intelektuálové v té době, zvažoval vstup do KSČ.⁶² Při poradách s Čivrným došel však k závěru, že se přece jen rozchází s komunistickým učením v zásadním bodě – v nesouhlasu s prosazováním tzv. historického materialismu.

⁶⁰ *Z dějin českého myšlení o literatuře I (1945–1948)*, ed. Michal Příbáň, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 2001, s. 217–248.

⁶¹ Bílý, Václav: Nám do toho nic není, in *Obzory*, 2, 1946, č. 46, s. 733–734. Článek Václava Černého vyšel v *Kritickém měsíčníku*. Viz Černý, Václav: Sovětská čistka, česká kocovina a leccos jiného, in *Kritický měsíčník*, 7, 1946, č. 17–18, s. 385–392.

⁶² Čivrný, Lumír: *Co se vejde do života*, Praha 2000.

Komunistický kritik Ladislav Štoll se pouští do polemiky jak s Františkem Kovárnou, tak s Edvardem Valentou. *Pan E. Valenta, který podobně jako pan Kovárna naráží na sovětské události, který jimi rovněž straší české kulturní lidi, snaží se jim namluvit, ovšem zase jen v narážkách, jízlivostí a ironií, že budou muset veršovat úvodníky a hesla dvouletky atd.* Štoll dále vysvětluje: *Válečné odčerpání tvůrčích kulturních sil způsobilo, že byly nejen u nás, ale i v SSSR zanedbány mnohé velké povinnosti studia kritického sledování růstu kulturních a uměleckých hodnot, že se mohlo stát, že kritika zanedbala velké společenské a ideové poslání. Tak se např. mohlo stát, že do čela leningradských časopisů se dostali lidé, průměrní umělci, kteří vyloučili zásadní kritiku, vytvořili kliku, sešli z cesty a začali udávat směr ke škodě pravého umění, ke škodě pravé, skutečné poezie.* Pak přemýšlí nad posláním kulturní kritiky a uvažuje o osobnosti kritika a básníka. *Taková osobnost však nikdy nemůže být apolitická, jak to dobře věděl již Dante, jak to věděli Masaryk i Šalda, protože politika není hádka o ministerská křesla, politika je problematikou osudu národa, osudu lidského vývoje. Z toho však přeci neplyne, že taková básnická osobnost musí veršovat úvodníky, jak se to snaží lidem namluvit pan Valenta, nebo že nemá právo na intimní verše, na lidský smutek a radost, jimiž žije každý člověk; naopak ona to všechno žije, neskonale citlivěji, mocněji, silněji, výrazněji. Takové verše takových osobností pomáhají člověka zlidšťovat, sílí, utěšují skutečností básnického citu, očišťují, obšťastňují v práci a v boji, jsou potřebny lidem. Takové osobnosti však není nikdy třeba nutit, aby přímo tvořily pro konkrétní potřeby doby. Takové osobnosti chtějí samy z vnitřní nutnosti, iniciativně.* (Tvorba, 15, 1946, č. 38, s. 597–599, 607).

3.3.2 Další Valentovy příspěvky

V článku *Budeme číst české knihy?* (37/1946–47) Valenta tvrdí, že o výběru titulů k vydávání de facto rozhoduje ministr informací Kopecký, když konkrétním titulům přiděluje papír. Podle něj by bylo demokratičtější, kdyby o tom rozhodovala rada a ne jeden člověk. Kritizuje stranické deníky za to, že věnují málo místa recenzím. Chválí jen „své“ Svobodné noviny, ale stěžuje si na to, že častokrát recenze musí ustoupit aktuálním informacím.

Kde vznikne velký český román?, ptá se Valenta 29. srpna 1946 ve stejnojmenném článku. Nadějí je podle něj české pohraničí, kde se v poslední době dějí radikální změny. Kritizuje překotný odsun Němců. Nikdo nepokosí louky,

nepodají krávu, nikdo si k sobě nevezme psa zoufale hledajícího svého pána.⁶³ Kraj tak přichází o několik milionů. Němcům jsme znemožnili život jen proto, že měli jiné politické názory, dovozuje Valenta. Román prý napíše neznámý český spisovatel, který musí v tomto prostředí žít.⁶⁴

V článku *Jak kdo co řekne* (4/1946–47) opět pranýřuje skutečnost, že jakýkoli kritický ohlas na dění v československé politice je hned šmahem odsouzen jako reakčnictví, nedůvěra a podezírání. Ve stati *Soudce, agitátor a anonym* (48/1946–47) se věnuje poválečnému soudnictví, které je pod tlakem lidu, jenž o sobě prohlašuje, že přece rozumí spravedlnosti více než soudce. Soudce ví, že je souzený nevinný, ale lid se obrátí proti soudci, protože tisk otiskuje jen svědectví proti člověku, a ne pro něj. Vše se děje s překotností, důkazy pro a proti se často objeví až po rozsudku. Soudce musí plnit zákony, ač se s nimi vnitřně neztotožňuje – značně problematický je např. zákon podle § 115/1946 Sb., díky němuž musí být jednání směřující k odplatě za činy okupantů (do 28. 10. 1945) považováno za beztrestné. Valenta je skvělý vypravěč, s radostí se pouští do líčení příběhů obyčejných lidí. Tak tomu je i v tomto případě.

Veliké maličkosti (2/1946–47) se věnují dalším každodenním situacím v třetí republice. Valenta dovozuje, proč vlastně komunisty nevolí všichni lidé. Patrně proto, že kromě teorie vidí taky praxi. *Po Peroutkově úvodníku ve Svobodných novinách o tom, aby si ti, kdož jsou zarmoucení dnešním životem, nečinili nadějí, že výsledek voleb zvrátí dosavadní pozice komunistů, stali se tito zarmoucení ještě zarmoucenějšími. Opět tedy odpadl jeden bojovník za nápravu a stal se volebníkem kortešem komunistické strany! Jak se může dojít k takovému názoru? Nu přece tak: kdo byl dosud na vahách, přihodí svůj hlas tam, kde oko podle jeho názoru dálnozřivější vidí hlasů velkou hromadu. Peroutka přinesl komunistům obrovské spousty hlasů.*

Ve stati *Hlas mrtvého* (43/1947–48) se vrací k článku Iva Navrátila v *Dnešku*. Vysokoškolský student Josef Vyhnal zemřel jen proto, že právní odbor předsednictva vlády odmítl poskytnout studentovi americký lék na chudokrevnost, neboť nepřistoupil na podmínku vlády USA, že se zasláním radioizotopu vyšle zároveň tým lékařů, aby posoudil způsob použití tohoto léku a zjistil pacientovu reakci.

⁶³ Tento motiv využil Josef Knap ve své povídce *Strážce*. Povídka dle autora vznikla už v roce 1945, ale konečnou podobu dostala spolu s ostatními v tomto souboru na konci šedesátých let. In: Knap, Josef: *Čas kopřiv*, Praha 1970.

⁶⁴ Nevím, jaký měl Valenta názor na budovatelské romány Václava Řezáče. Patrně z nich nebyl nadšený. Ale je otázkou, jestli by takovým románem, o němž v článku psal, mohla být pozdější *Boží duha* Jaroslava Durycha.

Představitelé československého státu situaci vyhodnotili jako ohrožení bezpečnosti nebo nezávislosti našeho státu. Nad tím se pozastavili jen ministři Procházka, Masaryk a Svoboda. Kromě vylíčení tohoto případu Valenta připomíná, že ve státě docházejí zásoby penicilinu a že továrna na jeho výrobu v Roztokách u Prahy nebude včas hotova.

Do pohraničí nás opět zavádí v článku *Daleko od Prahy* (39/1947–48), v němž líčí příběhy prostých lidí. Věnuje se reemigraci Slováků z Rumunska nebo Maďarska a vypočítává tehdejší národnostní složení obyvatelů pohraničních oblastí. Je vidět, že touto otázkou byl Valenta nadmíru zaujat. Možná i proto otiskoval Marešovy články, tepající zlořády v okrajových oblastech státu.⁶⁵ Kritika Čechů příliš nevyhovovala žádné politické straně, ale nejvíc pochopitelně straně komunistické. Postižení, jež byli Marešem kritizováni, se často dovolávali omluvy, zvláště když měli za sebou silnou komunistickou stranu. Valenta byl jako odpovědný redaktor, který „četl, schválil a do tisku dal“, několikrát žalován. Svědčí o tom fond jeho obhájce Kamilla Resslerera uložený v Literárním archivu PNP. *Dne 18. června 1947 se na Pankráci konalo přelíčení, během něhož se projednávala žaloba SNB proti Marešovi a [...] Valentovi. Jejím předmětem byla vlastně jen první dvě pokračování seriálu, ale Michal Mareš doložil dalších čtyřiapadesát případů, při nichž došlo k zneužívání moci. Byl mezi nimi i případ příslušníka SNB, který znásilnil šestnáct německých žen. V Podbořanech zase sloužil podvodník, který se sám povyšoval až do hodnosti poručíka. Při vyšetřování vyšlo najevo, že byl až dosud devatenáctkrát trestán. Pod tíhou Marešových argumentů Sbor národní bezpečnosti od dalšího projednávání upustil a řízení bylo zastaveno.*⁶⁶

V dalších člancích se Valenta věnoval případům politického krytí, kdy s odvoláním na veřejný zájem nemohl být partyzán nebo příslušník SNB vinen, ač byla jeho vina zcela zřejmá.⁶⁷ Stranicky neorganizovaní lidé mají podle Valenty problémy, avšak leckterý straník má před nimi přednost.⁶⁸ Zabýval se také katastrofální bytovou situací v kontrastu se stranickými paláci.⁶⁹ Lidé nevědí, co si najednou mají počít s narůstáním volného času. Valenta situaci, o které se obšírně

⁶⁵ Ale existují také doklady, že článek Michala Mareše do tisku dán nebyl. Článek nazvaný *Ostravská mordovna* byl sice zredigován Edvardem Valentou, příp. Ferdinandem Peroutkou, ale nakonec označen charakteristickou Peroutkovou značkou – přeškrtnutá nula – znamenající odmítnutí publikace. (Mareš, Michal: *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince*, Praha 1999, s. 348).

⁶⁶ Mareš, Michal: *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince*, Praha 1999, s. 20.

⁶⁷ Valenta, Edvard: Soudit partyzány?, in *Dnešek*, č. 14/1947–1948.

⁶⁸ Valenta, Edvard: Spisovatelka volá o pomoc, in *Dnešek*, č. 28/1947–1948.

⁶⁹ Valenta, Edvard: Hlavy bez střech, in *Dnešek*, č. 31/1947–1948.

zmiňoval již prezident Masaryk, porovnává s Amerikou 30. let, kdy lidé tráví své volné chvíle nesmyslnými rozhovory na schodech.⁷⁰

Že byl Valenta u Bezpečnosti velmi známý a velmi nenáviděný, svědčí právě jeho žurnalistická činnost v éře třetí republiky. V Lidové demokracii 23. června 1968 Věra Žahourková v článku *Třináct ztracených let (Úryvky ze životopisu českého spisovatele)* o období 1945–1948 píše: *Za tu dobu byl Edvard Valenta dvačtyřicetkrát žalován, ale ani jednou odsouzen. V r. 1948 žalovala Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost: V „Dnešku“ totiž vyšlo mnoho článků o násilnostech, které obě tyto organizace páchaly v pohraničí. Valenta odmítl jakýkoli smír a nabídl důkaz pravdy. Když se do Prahy začali sjíždět zahraniční novináři, aby sledovali proces, žaloba pro urážku na cti tiskem byla odvolána. Před procesem přišli za Edvardem Valentou čtyři vysocí důstojníci z ministerstva vnitra s návrhem, aby s nimi spolupracoval. Zprávy v novinách prý škodí republice v zahraničí a bylo by tedy přijatelnější na podobné případy upozornit přímo ministerstvo vnitra, které zjedná hned nápravu. Valenta jim dal dva materiály: jedna žena byla při výslechu jako svědkyně mučena, její vyšetřovatelé žili pod jiným jménem v Plzni a pracovali u StB (ministerstvo vnitra tenkrát zprávu dementovalo, ale v redakci měli důkazný materiál). Další případ byl ještě ostřejší: v Praze byl zatčen profesor XY a obviněn z kolaborace. Sousedé věděli, že jde o omyl a že kolaborant stejného jména žije ve čtvrtém poschodí stejného domu. Profesorova žena se po zatčení skutečného kolaboranta dozvěděla, že její muž je mrtev. Při vyšetřování spustila „nešťastnou náhodou“ jednomu z členů StB pistole, a její muž zemřel. Náhoda? Úmysl? Vdova žádala posmrtnou rehabilitaci a psala ministerstvu vnitra, ale bezvýsledně. O případu uvědomila Kancelář prezidenta republiky, která poslala šest doporučených dopisů ministru vnitra Noskovi. Bezvýsledně. Prezident Beneš vzkázal Valentovi, že nedostal odpověď, a teprve po rozmluvě, kterou měl Valenta s novým šéfem StB, se začaly oba případy vyšetřovat.*⁷¹

---

⁷⁰ Valenta, Edvard: Propast prázdného času, in *Dnešek*, č. 32/1947–1948.

⁷¹ Žahourková, Věra: Třináct ztracených let, *Lidová demokracie*, 23. 6. 1968.

4. Události v Únoru 1948. Věznění

Poté, co byl Valenta spolu se svými kolegy tzv. vyakčněn ze Syndikátu československých spisovatelů⁷² a Svazu českých novinářů, zvažoval podobně jako Peroutka odchod do exilu. Ze svědectví Slávky Peroutkové vím, že by to tenkrát pro něj bylo značné náročné jak psychicky, tak i fyzicky. Musel by totiž naskočit s dcerou, několikaměsíčním synkem Martinem a s těhotnou manželkou do jedoucího vlaku. Toho se zřejmě zalekl a zůstal v Československu. Dočkal se ovšem kromě zákazu novinářského a spisovatelského povolání taky půlročního věznění.

Komunistická bezpečnost, zastoupená dvěma muži, si pro něj přišla 2. prosince 1948 ve 4:45 ráno. Nebylo to kupodivu za články v novinách, ale za to, že neoznámil podezřelou osobu, když ho po únoru 1948 v jeho bytě navštívil bývalý začínající redaktor Svobodných novin Ladislav Bouček, o kterém si Valenta myslel, že utekl za hranice. Bouček si od Valenty sliboval, že dostane kontakty na lidi, kteří by mohli získat informace vojenského, hospodářského nebo politického charakteru. Valenta rozhovor po krátké době ukončil, protože se nehodlal v celé věci angažovat.⁷³ Svědkem celého setkání byl režisér Elmar Klos, který byl zrovna u Valentů na návštěvě. Při vyšetřování ho však odmítli předvolat.

V rozhovoru pro Lidovou demokracii sám Valenta uvedl, že vyvázl se štěstím. O takového půl roku později by se o jeho propuštění sotva dalo uvažovat. O svém věznění říká: *V Bartolomějské nás bylo v cele pro šest lidí šestatřicet. Spoluvězněmí mi radili, abych přiznal všechno, protože jen tak se dostanu na Pankrác, kde se nebije... Nastalo období hrozného bída. Nesměl jsem publikovat, mé knihy se nevydávaly. Hledal jsem si práci na inzerát, hlásil jsem se jako noční hlídač, jako stenograf [...] Všude mě odmítli. Začala klatba.*⁷⁴

Ze svědectví pamětníka, novináře, dlouholetého rozhlasového redaktora a kulturního pracovníka Jiřího Ješe vím, jak proces vyšetřování v podobných případech vypadal.⁷⁵ Princip trestního stíhání měl několik fází: nejprve probíhalo vyšetřování na policii (SNB) a až potom u soudu. V letech 1948–1950 sloužila pro policejní

⁷² Dopis z 2. 3. 1948 o vyloučení ze Syndikátu československých spisovatelů podepsal za akční výbor Jiří Taufer. Jako důvod uvedl: *Postoj k lidově demokratickému zřízení byl naprosto záporný.* (LA PNP, nezpracovaný fond Edvard Valenta).

⁷³ Některé prameny také uvádějí, že si Bouček přišel pro peníze, a když zjistil, že si nemůže žádné vypůjčit, po dvou minutách odešel. In: Žahourková, Věra: *Třináct ztracených let, Lidová demokracie* 23. 6. 1968. Přetištěno také v dalších tiscích: např. *Masarykův lid*, 17, č. 1, březen 2011, s. 25–26.

⁷⁴ Tomáš, Filip: *Tisněný těsnopisec*, in E. V.: *Žít ještě jednou*, Praha 2000, s. 267–268.

⁷⁵ Rozhovor byl uskutečněn dne 27. 10. 2008.

vyšetřovací vazbu budova v Bartolomějské ulici. Jiří Ješ o tomto vězení říká: *Byl to typický český kriminál, nebylo znát, že je to vězení komunistické. Všude byly štěnice, jídlo bylo mizerné, nešetřilo se tady fackami. Vyšetřování zažívali „strejcovské“ chování bachařů. Policejní vyšetřování trvalo asi měsíc, končilo sepsáním policejního protokolu a předáním vězně z moci ministerstva vnitra do moci ministerstva spravedlnosti. Soudní vyšetřovací vazba probíhala po Únoru na Pankráci. Předseda senátu JUDr. Ludovít Engelsmann u Státního soudu Praha připravil základní soudní protokol, který se podle Jiřího Ješe mohl lišit od policejních administrativních protokolů. Jiří Ješ přibližuje: *Poté následovala samovazba v „samotkách“, což byly malé cely asi 7 kroků na délku a 4 na šířku, ale nebyl tam člověk sám, jak by mohlo z názvu vyplývat. Okno bylo vysoko u stropu. Zde vězni čekali na soud. Soudní vyšetřovací vazba probíhala tak, že prokurátor se zatčeným probral žalobu. Pak došlo k přelíčení, v něm byl zatčený buď odsouzen, nebo propuštěn. U zvláštní komise byl odsouzený podle zdravotní kvalifikace poslán na trest.**

Ve vyšetřovacím spise OStB⁷⁶, jenž byl na Edvarda Valentu veden, je razítko s datem 24. 12. 1948 – vězeň vypraven o 11. hodině. Z rozhovoru s Valentovou dcerou Edvardou Valentovou vím, že mu bylo sděleno, že když má tedy ty dva malé syny, půjde na Vánoce domů. Jenže ho nechali sedět ve hvězdicovité změti chodeb přes noc, aby ho ráno opět zavřeli.

Do věznice mu téměř každý den psala manželka, která se snažila svým psaním manžela rozptýlit, přivést na jiné, pokud možno pozitivní myšlenky, obstarávala mu potřebné léky. Pokud začala psát o soudobých událostech, vidíme tuší provedený zásah cenzora.⁷⁷ V jednom z dopisů mu mj. Dagmar píše, že Eisner dostal dopis od syna bývalého národněsocialistického poslance Štěpána Ješe⁷⁸ Jiřího, že je na stejném oddělení jako Edvard Valenta a že ho osobně zná.⁷⁹ V dopise ze 4. 9. 2008 mi jako vzpomínku na Valentu Jiří Ješ napsal: *V redakcích jsem se s Valentou nikdy neseťkal, ale v době jeho věznění jsem za ním při vycházkách chodíval na dvoře pankráckých samotek a rozmlouvali jsme spolu o banálních věcech. Jeho spoluvězni z cely mi říkali, že když mu přinesli obžalobu, roztrhl ji vejplů a hodil bachařovi pod nohy. [...] Na svobodě jsem se s Valentou viděl jen*

⁷⁶ Archiv bezpečnostních složek Ústavu pro studium totalitních režimů: Bouček Ladislav a spol., operativní podvazek V 5351.

⁷⁷ Všechny dopisy jsou uloženy v nezpracovaném fondu Edvarda Valenty v LA PNP.

⁷⁸ Štěpán Ješ (1895–1966), stavební inženýr, podnikatel a politik, otec Jiřího Ješe.

⁷⁹ Dopis Dagmar Valentové pochází z 2. 3. 1949. (LA PNP, nezpracovaný fond Edvarda Valenty). Jiří Ješ byl vězněn 5 let brzy po Únoru pro písemný styk s uprchlým studentským předákem. Předtím pravidelně přispíval do *Svobodných novin* i *Dnešku*.

jednou. Seděli jsme vedle sebe několik hodin na chodbě jednoho pražského soudu a čekali jsme, až budeme předvoláni, abychom svědčili ve prospěch jistého Karla Rameše, který byl naším společným známým. Byl to rehabilitační proces na podzim roku 1969 a Valenta, když byl dotázán, co si myslí o komunistickém režimu, řekl: „Stojí za hovno, pane předsedo.“ A držel si přitom ruku u ucha, jako že neslyší, co se mu přesně říká. Byl u toho také Václav Černý a Jaroslav Werstadt.⁸⁰

Na základě hesla Edvard Valenta v Knoppově bibliografii *Česká literatura v exilu 1948–1989*⁸¹ se podařilo zjistit, že se v exilovém časopise Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku zachovala vzpomínka autora, který svůj článek opatřil šifrou J. J. S. Textem chtěl autor připomenout významného člověka Edvarda Valentu, protože tento článek byl v časopise uveřejněn v roce 1978, tedy krátce po Valentově smrti. *Mám osobně na Edu vřelé vzpomínky, neboť jsem se s ním poprvé setkal v únoru r. 1949 ve vyšetřovací vazbě na Pankráci. Prožili jsme spolu několik měsíců na společné cele, kde se později stal cimrkomandantem – v trojcele, kde bylo průměrně 12 lidí. Tak jak se choval ostře a nesmlouvavě proti zlořádům za redaktorování v Dnešku a ve Svobodných novinách [po válce], kdy stál více než 40krát před soudem za pravdivé a kritické články, tak nesmlouvavý byl i jako vězeň; denně sršel kritikou, a to i na bachaře, i za jejich přítomnosti. S jeho chováním silně kontrastuje mentalita mnoha zdejších emigrantů, kteří jsou v zátíší, nesvedou ani zlomkem oponovat tak proti režimu v ČSR, jako to svedl Eda přímo v base!⁸²*

Ve vyšetřovacím spise nalezneme Valentovy výpovědi, ze kterých můžeme vyvozovat snahu vypovídat jen to, co vyšetřující už vědí. Hlavně nikomu neublížit a nikoho jiného do případu nezatahovat, což se mu po konfrontaci s Ladislavem Boučkem příliš nevyplatilo.

Obžaloba vinila Valentu ze zločinu spoluviny na přípravách úkladů o republiku podle § 5 tr. z. a § 2 zák. č. 50/23 Sb. a § 35 cit. zák. Ve fondu Státního soudu Praha se dále uvádí: *Obviněný Eduard Valenta věděl o tom, že obv. Bouček přišel ilegálně z Německa s posláním a že je vybaven falešnými osobními doklady. Jakého dosahu ono poslání je, poznal Valenta jasně z otázek, které mu Bouček dával. Věděl tedy, že Bouček chystá zločin velezrady neb vyzvědačství, ale ani zločin ten nepřekazil, ani to*

⁸⁰ Jaroslav Werstadt (1888–1970), historik.

⁸¹ Knopp, František: *Česká literatura v exilu 1948–1989. Bibliografie* (ed. Jiří Houdek), Praha 1996.

⁸² J. J. S.: Bez názvu, in *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, 11, 1978, č. 10, s. 29. Patrně se jedná o iniciály Josefa J. Sokola, který také uveřejnil článek *Mé setkání se spisovatelem Edvardem Valentou* roku 1995 v časopise *Štafeta*.

*neodkladně hodnověrným způsobem neoznámil. Je proto dostatečně podezřelý ze zločinu podle § 35 cit. zákona.*⁸³

Valentovi byl přidělen obhájce ex offio dr. Jiří Mašek⁸⁴, který se snažil zabránit odsouzení všemožnými lékařskými potvrzeními, např. že obviněný trpí psychickými potížemi, tzv. Ménièrovou chorobou, a že v době inkriminované Boučkovy návštěvy nebyl zrovna plně při smyslech. Mašek žádal, aby soud nařídil prozkoumat duševní stav obžalovaného. Později svůj návrh stáhl.

Případ byl 17. května 1949 přidělen soudci dr. Dědourkovi, který v soukromém rozhovoru řekl, že má sice příkaz shora Valentu odsoudit, ale že se na to, mírně řečeno, vykašle.⁸⁵ 27. května 1949 se konalo ve 14.30 veřejné přelíčení, které rozhodlo, že obviněný Edvard Valenta bude z vazby propuštěn na svobodu.

---

⁸³ Národní archiv, Chodovec, VII. oddělení.

⁸⁴ JUDr. Jiří Mašek, přítel Václava Černého a bývalý koncipient Kamilla Resslerera. Psal epigramy do Kritického měsíčníku.

⁸⁵ Žahourková, Věra: Třináct ztracených let, in *Lidová demokracie*, 23. 6. 1968.

5. Spisovatel Edvard Valenta, profesní životopis od roku 1949

Ani po propuštění se Valentovi nevedlo dobře. Ačkoli se ucházel i o dělnická zaměstnání, nikde ho přijmout nesměli. Pětičlennou rodinu (tvořili ji Valenta, jeho žena Dagmar, tchýně Emilie Pešková, dcera Edvarda a dva malí synové Martin a Jiří) živila především Valentova žena Dagmar a Valentova sestra Olga, která pracovala jako primářka na oddělení léčení lupusu motolské nemocnice. Bez pomoci přátel by to ale ani tak nestačilo. Finančně i hmotně Valentu podporovali např. Olga Scheinpflugová, Václav Černý, Jiří Hanzelka⁸⁶, Jaroslav Kvapil, Josef Kopta, Pavel Eisner, Elmar Klos a Jiří Weiss. Poslední dva, filmoví režiséři, Valentovi umožňovali tu a tam se přiživit u krátkého filmu.⁸⁷ Valenta psal pod pseudonymem komentáře ke krátkým filmům.

Olga Scheinpflugová se ve svých pamětech *Byla jsem na světě* při vzpomínkách na pounorový režim vrací i k Edvardu Valentovi. *Literární vyřazenost nás svedla dočasně dohromady s Edvardem Valentou, prodělal si také chvíle vězení, byl propuštěn, ale do starostí, jak uživit své dva chlapce a nepříliš zdravou ženu. Ztrácel sluch a jiní neslyšeli bezcitností, kdykoli je žádal, aby mu vydali knihu, aby měl být z čeho živ. Byl tvrdý a nesnažil se cokoli přijímat sentimentálně, hrál šachy, psal Jdi za zeleným světlem, bez naděje, že bude jeho román vydán. Měl toho dost. Zatímco mnozí jiní o hrdinství jenom psali, on mu za války viděl do karet, přechovával ve svém venkovském domě u Voznice ruské partyzány, přivedli mu z lesa k opatrování i ruskou partyzáнку lékařku, kterou doma za pomoci doktora Prusíka z Dobříše vyléčili ze zápalu plic. Nespali řady nocí, znamenalo to smrt celé rodiny, kdyby je byli Němci u nich našli. Dagmar Valentová byla stále připravena odhodit župan, předstírat nemoc a ulehnout na gauč, v jehož šupletí měla ustláno nemocná chráněnkyně. Vyléčenou lékařku pak vybavila svými šaty a pláštěm a oba muže oblékl Valenta. Ti zahynuli při přestřelce v Dobříši, žena se dostala do Ruska.⁸⁸ A Valentova rodina do klatby, neboť místa výhod obsadili ti, co za války nehnuli prstem.⁸⁹*

V padesátých letech díky redaktoru Václavu Cibulovi v *Lidové demokracii* uveřejňoval kurzivky, jež samozřejmě nést jeho jméno nemohly. *Nikdo mi nebyl*

⁸⁶ Existuje o tom důkaz např. v Hanzelkově dopisu z 23. 5. 1955. Cestoval Hanzelka Valentovi půjčil 4000 Kčs.

⁸⁷ O film se Edvard Valenta zajímal už dříve; 7. 4. 1943 byl přijat za člena Českomoravského filmového ústředí.

⁸⁸ Tato příhoda je zachycena ve Valentově románu *Jdi za zeleným světlem*.

⁸⁹ Scheinpflugová, Olga: *Byla jsem na světě*, Praha 1994, s. 309–310.

schopen říci, proč nesmím publikovat. S režisérem Jiřím Weissem jsme rok připravovali scénář k filmu o americkém pobytu Antonína Dvořáka. Scénář byl postupně schvalován, černošský zpěvák Paul Robeson⁹⁰ se učil česky Biblické písně – a najednou, při konečné schůzi filmové rady, byl scénář přes protesty Karla Konráda a Marie Pujmanové zamítnut.⁹¹

Málo se ví, že Valenta napsal životopisný román o významném chemikovi Bohuslavu Braunerovi.⁹² O rukopisu sice není dnes nic známo, ale svědectví, že takový román Valenta napsal, podávají paměti A. C. Nora, tehdy pracovníka Technicko-vědeckého vydavatelství, na něhož se obrátil Braunerův syn, Bohuslav Brauner mladší, který psal o svém otci monografii, jež však kolísala mezi monografií a vzpomínkami. Nor se zabýval korekturou Braunerova textu. Stylová nevyhraněnost Braunerovy biografie se však vůbec nezamlouvala řediteli vydavatelství Pavlu Kyprovi. Kypr se rozhodl, že text Braunera mladšího nevydá, ale snažil se přimět Nora k napsání životopisného románu. Nor se práce zalekl, avšak vytasil se s myšlenkou, že ví o jednom spisovateli, který by to dokázal, protože už něco podobného napsal. Měl samozřejmě na mysli Valentův román o Emilu Holubovi. V Norových memoárech se dočteme: *Já jsem ovšem mohl Valentova jména tehdy „zneužít“, protože jsem ho právě v těch dnech navštívil a nabídl jsem mu přesně to, co nabídl Kypr mně, i s těmi třiceti tisíci honoráře. Edvard Valenta byl únorem roku 1948 vyhnán z české literatury jako já, ale měl ještě mnohem horší osud, neboť byl řadu měsíců vězněn a vyslýchán Státní bezpečností, byl dokonce i před soudem a patřil jistě jen k nepatrnému počtu těch, kteří byli v procesech let padesátých pro nedostatek důkazů soudem osvobozeni. Žil v té době ve velmi stísněných existenčních poměrech, a tak není divu, že mou nabídku uvítal a že mi za ni vřele poděkoval. [...] A Valenta se pustil do románu okamžitě. Nesledoval jsem postup jeho práce, ale vím, že už na podzim 1952 román dodal, a protože tehdy velmi potřeboval peníze, dal mu Kypr hned honorář vyplatit, a to celých třicet tisíc korun. Než však k vydání Valentova románu o Braunerovi došlo, než se vůbec mohly k tomu učinit přípravné kroky, udály se s Technicko-vědeckým vydavatelstvím převratné změny, TVV zaniklo, splynulo s Průmyslovým nakladatelstvím a Kypr nejenže pozbyl ředitelského místa, ale nebyl ani do nového podniku převzat. Co se*

⁹⁰ Paul Robeson (1898–1976), zpěvák, herec, sportovec, spisovatel, aktivista za lidská práva, přátelsky naladěný k Sovětskému svazu, o němž si myslel, že je to stát bez rasových předsudků. Vzhledem ke své kontroverzní osobě byl v USA až do konce 70. let „stažen“ z veřejného života.

⁹¹ Žahourková, Věra: Třináct ztracených let, in *Lidová demokracie*, 23. 6. 1968.

⁹² Bohuslav Brauner (1855–1935), český chemik, přítel Dmitrije Mendělejeva, bratr malířky Zdenky Braunerové.

však stalo s románem o Braunerovi? Nelze pochybovat o tom, že Valentovo dílo mělo literární i dokumentární hodnotu a že by nebylo české životopisné literatuře k necti.⁹³ Nový ředitel Průmyslového nakladatelství nevydal ani rukopis Braunera mladšího, ani biografický román Edvarda Valenty.

Edvard Valenta musel z finančních důvodů prodávat své věci, nábytek, obrazy. Díky řediteli nakladatelství Československý spisovatel Ladislavu Fikarovi dostal stipendium ve výši 5 000 korun, aby mohl psát svůj román *Jdi za zeleným světlem*. Ale nebylo to jediné stipendium: *V den, kdy byl zamítnut scénář, přišel k Valentům sekční šéf od ministra Kopeckého Zdena Ančík.*⁹⁴ *Měl jedinou podmínku – nikdo se o tom nesměl dovědět.*⁹⁵ Proto také o udělení stipendia neexistuje žádný zápis.

V době, kdy Valenta nesměl publikovat, scházela se u Valentů vybraná společnost, aby mohla diskutovat o soudobých problémech. Kromě Václava Černého a Olgy Scheinpflugové to byli nepravidelně Karel Horký, A. C. Nor, Jaroslav Žák, Jaroslav Seifert, Jiří Weiss, Josef Kopta, Vladimír Thiele se svou manželkou, herečkou Valentinou Thielovou, a před svou smrtí k Valentům chodil také Pavel Eisner. Valenta však podobná setkání také navštěvoval, chodíval k Olze Scheinpflugové nebo k Bohumilu Přikrylovi, o čemž se můžeme dočíst právě v pamětech Olgy Scheinpflugové: *Jejich dům* (tj. dům Marie a Bohumila Přikrylových, pozn. P. J.) *byl plný lidí, kteří se chtěli vídat a polemizovat o uměleckých i politických záležitostech, posedět mezi nimi nikdy nebyl ztracený čas. Chodili tam vášniví straníci, nestráníci i ústráníci, jak jsem o sobě říkala já, klidný a vyrovnaný František Langer, někdy Karel Horký, vyřazený profesor Otakar Vočadlo, Edvard Valenta, ti, které nové zřízení státu nepotřebovalo, i ti, kteří mu vášnivě tleskali. Poznala jsem tam po létech i Lva Sychravu a dojalo mě, že měl na sobě známý kožich prezidenta Masaryka, který po jeho smrti dostal na památku.*⁹⁶

Od července 1953 se datuje Valentova mentorská činnost. Tehdy se totiž z přátelství dvou začínajících básníků Václava Havla a Jiří Kuběny vznikla literární skupina tzv. Šestatřicátníků (podle roku narození členů).⁹⁷ Počátek literární spolupráce mezi Václavem Havlem a Edvardem Valentou můžeme datovat poměrně

⁹³ Nor, A. C.: *Život nebyl sen 2*, Brno 1994, s. 660–661.

⁹⁴ Zdena Ančík, vl. jm. Zdeněk Ančík, básník a novinář (1900–1978). Ve 20. a 30. letech působil jako redaktor politicko-satirického časopisu *Trn* a literárně-politické revue *Avantgarda*. Za 2. světové války vydal v Londýně humoristickou knížku *Scvrk se nám Cvrk a jiné povídky* (1944), která vyšla roku 1946 v Praze pod titulem *Naši v Anglii*. Je autorem monografie *O životě Jaroslava Haška* (1953) a editorem díla Jaroslava Haška. Byl vydavatelem satirického časopisu *Dikobraz*.

⁹⁵ Žahourková, Věra: *Třináct ztracených let*, in *Lidová demokracie*, 23. 6. 1968.

⁹⁶ Scheinpflugová, Olga: *Byla jsem na světě*, Praha 1994, s. 303–304.

přesně, jelikož se v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech nachází Havlův dopis z 16. 7. 1963, v němž Havel vzpomíná, že před 10 lety a jedním týdnem dostal Havel první dopis od Valenty. Pro skupinu Šestatřicátníků Valenta představoval návaznost na první republiku, vyjadřoval se k jejich prvním básnickým pokusům a zprostředkoval jim další kontakty. *V červnu 1954 například souhlasil, aby jako kompetentní znalec a pamětník první republiky a autor z okruhu Lidových novin vzal Havla na prohlídku do vinohradské vily Karla Čapka; s sebou šli i Jirka (myšlen Jiří Kuběna, pozn. P.J.), který zrovna přijel z Brna, a mladý student režie na FAMU Miloš Forman. „Valenta je pevný ‚reakcionář‘,“ zhodnotil návštěvu v deníku Jirka. „Je přesvědčen, že vše je jen provizorium, to přesvědčení je tak nezlomné, že je nakažlivé, bavíme se třeba o tom, jak budou vypadat zase noviny, o finanční stránce vydávání, o nynější jejich dumpingové ceně atd.“⁹⁸*

Pro Havla byl Valenta skutečným mentorem, protože si od Valentů odnesl 68 knih, mj. celý Šaldův zápisník.⁹⁹ Valentu tato spolupráce a zájem ze strany mladé generace velice těšil. Josefu Koptovi z Karlových Varů sděluje, že vede živou korespondenci s dvěma osmnáctiletými básníky. Píše, že jsou nadaní a že kontakt s nimi rozptyluje jeho pochybnosti o etických hodnotách národa.¹⁰⁰ *Když se [...] Havel vyznal ze svého obdivu k Majakovskému¹⁰¹ [...] v dopise Valentovi, klasik se vyděsil, poslal krátký kárný dopis a chystal i druhý, dlouhý; Havel ho musel telefonicky ujistit, že „to tak nemyslel“. I Jirkovi pak napsal, aby ho přesvědčil, že se v jeho obhajobě sovětského básníka neprojevuje „sklon k obhajobě toho, co nám oběma je úplně cizí a proti svědomí“. V tomto i dalších případech, týkajících se politiky a literatury, měla Valentova kritika pro Havla zásadní význam – a zároveň, což mezi soupeřícími literáty nebývá pravidlem, ji Havel dokázal předávat dál, i když pro něho byla nevýhodná. Počátkem roku 1954 tak třeba podle Valenty vše*

---

⁹⁷ Sdružovala mladé autory, kteří tvořili paralelu k oficiální literatuře. Věřili ve svůj literární talent, ale nemínili publikovat za každou cenu, ba naopak, čekali, až to poměry dovolí, což se mnohým v šedesátých letech splnilo. Kromě J. Kuběny a V. Havla sem patřili také Josef Topol, Pavel Švanda, Věra Linhartová, Viola Fischerová, Alena Wagnerová aj. O této skupině napsal knihu publicista Pavel Kosatík. (Kosatík, Pavel: „Ústně více“–Šestatřicátníci, Brno 2006).

⁹⁸ In Kosatík, Pavel: „Ústně více“–Šestatřicátníci, Brno 2006, s. 67.

⁹⁹ Dcera Edvarda Valenty Edvarda na časté Havlovy návštěvy vzpomíná takto: *Když jsem šla otevřít, objevil se ve dveřích tlustý uhrovitý mladík, který mě bez pozdravu jednou rukou odstrčil se slovy: „Já jdu za Edákem!“* (Soukromý rozhovor s Edvardou Valentovou, natočený na diktafon v Praze-Smíchově dne 29. 5. 2008).

¹⁰⁰ Dopis je datován 3. 8. 1954. (LA PNP, fond Josef Kopta).

¹⁰¹ Vladimír Vladimirovič Majakovskij (1893–1930), ruský básník, prozaik, dramatik, zakladatel ruského futurismu. Po vítězství bolševiků psal především tendenční poezii.

nasvědčovalo tomu, že největším básníkem skupiny bude Jirka, zatímco o Havlově umělecké budoucnosti Valenta neuměl nic konkrétního říci.¹⁰²

Václav Havel mi jako vzpomínku na Valentu v březnu 2008 zaslal e-mail s následujícím textem: *Myslím, že to byl můj dědeček Hugo Vavrečka, kdo mě seznámil s Edvardem Valentou a kdo mě k němu přivedl. Bylo to v hlubokých padesátých letech a mně mohlo být v té době kolem patnácti let. Ačkoli byl mezi námi velký věkový rozdíl, s Edvardem Valentou jsem se dost sblížil a vyměnili jsme si hodně dopisů. (Ty někde mám, ale zatím není možno zjistit kde; třeba se časem najdou). Edvard Valenta četl mé první básnické pokusy, vyjadřoval se k nim a posléze mě začal zvát i na přátelská setkání skupiny významných osob, jakými byli Václav Černý, Olga Scheinpflugová a další. Jako začínající autor jsem se před nimi samozřejmě velmi styděl mluvit, takže jsem byl spíš jen mlčenlivým pozorovatelem a posluchačem jejich setkání. Ale s Valentou jsem se stýkal několik let a pamatuji si, že když v pozdější době napsal román *Jdi za zeleným světlem*, že mi ho dal v rukopise číst, protože vyjít tehdy nemohl. Valenta by vtipný, milý, veselý člověk a jsem mu za leccos vděčen, i když nemohu říct, že jsem se s ním vždy a kompletně názorově setkával.*¹⁰³

V polovině padesátých let se Valenta i nadále scházel se svými přáteli, aby s nimi mohl diskutovat o společenských a kulturních událostech. V pamětech Olgy Scheinpflugové nalézáme tuto informaci: *Po smrti a odhalení pravé tváře Stalina už bylo na světě líp, i když se u nás mnoho nezměnilo. Co bylo pro nás odjakživa bílé, začalo se nazývat aspoň šedivé, a co bylo černé, stávalo se pomalu ale jistě tmavým. I polopravda byla lepší nežli lež. Připravoval se druhý sjezd spisovatelů, Jaroslav Seifert, Václav Černý, Edvard Valenta a já jsme si řekli, že by tam měl někdo z nás pronést přímluvu, aby byli propuštěni z vězení někteří čeští spisovatelé. Měla jsem to být já, neodmítla jsem to z obavy, ale z rozvahy, ode mne by každé takové slovo bylo bráno, jako bych přišla z minulosti staré humanistické idyly, z politické Atlantidy. Krom toho měl Jaroslav Seifert nejen velké jméno jako básník, ale i radikálnější socialistickou minulost. Rozhodl se, že tam půjde a promluví, což se*

¹⁰² Kosatík, Pavel: „Ústně více“ – *Šestatřicátníci*, Brno 2006, s. 68.

¹⁰³ Hugo Vavrečka (1880–1952), novinář, národohospodářský redaktor v Lidových novinách, diplomat, ministr propagandy a ministr bez portfeje ve vládách Jana Syrového, jenž byl ministerským předsedou poslední vlády první republiky a poté první vlády druhé republiky. Pod pseudonymem Hugo Vavris vydal knihu *Lelíček ve službách Sherlocka Holmese*, zfilmováno roku 1932 Karlem Lamačem s Vlastou Burianem v titulní roli. V letech 1932 až 1945 byl ředitelem Baťových závodů ve Zlíně a odtud ho Valenta jistě znal.

*stalo, a chudák Jaroslav i česká poezie dostali distanc. Zůstal nevyslyšen a sám, tenkrát ještě nebyl čas zralý pro statečnost.*¹⁰⁴

Edvard Valenta na přání literárního časopisu *Nový život* hodlal při svém pobytu ve Františkových Lázních napsat koncem roku 1957 studii, v níž chtěl dokázat neexistenci socialistického realismu. Olga Scheinpflugová nabádá Valentu ve svém dopise, aby do *Nového života* nepsal žádnou polemiku o současné literatuře, protože na to ještě neuzrála doba.¹⁰⁵ Ve stejném duchu píše Valentovi také jeho žena Dagmar.¹⁰⁶ Naproti tomu prvorozený Valentův syn Edvard z Brna 20. 12. 1957 píše, že si přeje, aby studie vyšla, protože by to byla bomba. Potřebnost takové studie dokládá tím, že ve *Světové literatuře* vyšla studie Poláka Parandowského a ten zdaleka ještě neřekl všechno.¹⁰⁷ V témže dopise syn Edvard zmiňuje ještě jednu méně známou skutečnost. Edvard Valenta totiž zamýšlel napsat pokračování románu *Jdi za zeleným světlem*, v němž by jako hrdinové vystupovali potomci postav z předešlého díla. Román měl pojednávat o strašném rozčarování z komunismu po únorovém převratu. Valenta uvažoval také o pesimistickém názvu, román se měl totiž jmenovat *Těžký kříž den co den*. Olze Scheinpflugové Valenta psal: *František Kameník, syn generálního ředitele, a Honza Fiala, syn drvoštěpův, oba komunisté, kteří po návratu z německého vězení, kde čekali tak dlouho na popravu, vstoupí konečně do světa svých představ – a vidí, co se děje. Celá příští kniha (pro šuple ovšem) bude zápasem těchto dvou lidí mezi jejich politickou vírou a strašnou skutečností. Jako je román Jdi za zeleným světlem románem naděje, bude ten druhý román beznaděje.*¹⁰⁸ Protože ale Valenta, jak sám několikrát přiznal, neumí psát pro šuple, je pravděpodobné, že takovýto román nikdy nenapsal.

Do srpna 1962 měla být v Plameni otištěna Valentova novela *Trám*, která se líbila i Jiřímu Hájkovi, ale na příkaz z vyšších míst nevyšla. Dozvídáme se to z dopisu prozaika a překladatele Františka Kafky Valentovi. Kafka podporuje Valentovo psaní, i když, jak píše, on sám je víc vlevo.¹⁰⁹ Próza ovšem vyšla v následujícím roce

¹⁰⁴ Scheinpflugová, Olga: *Byla jsem na světě*, Praha 1994, s. 310.

¹⁰⁵ Dopis pochází ze dne 29. 11. 1957. Scheinpflugová přidává, že nepojede na premiéru Makropulos do Ameriky, protože nemá pas a je lepší, když zůstane. (LA PNP, nezpracovaný fond Edvard Valenta).

¹⁰⁶ Dopis je datován 13. 11. 1957. Dagmar Valentová píše, že na přání rodinných přátel prosí, aby od návrhu upustil, protože šroub se znovu přitahuje. (LA PNP, nezpracovaný fond Edvard Valenta).

¹⁰⁷ Jan Parandowski (1895–1978), polský spisovatel, esejist a překladatel, dlouholetý předseda polského PEN klubu. Jednalo se patrně o esej z Parandowského literární publicistiky *Alchymie slov*, která vyšla knižně ve Varšavě už roku 1950.

¹⁰⁸ Dopis E. Valenty pochází ze dne 17. 12. 1955. Viz: Dandová, Marta: Adresátka Olga Scheinpflugová (Edice korespondence). In: *Literární archiv* 35–36, 2003–2004, s. 390.

¹⁰⁹ JUDr. František Kafka (1909–1991), spisovatel, judaista a překladatel z němčiny. V dopisu Valentovi ze 14. 9. 1962 souhlasí s použitím svého jména pro Valentovu nikdy nepublikovanou studii

knížně. Ústředním tématem je zde přátelství mezi spisovatelem, jenž je sice hojně čten, ale jehož tvorby si kritika necení, a truhlářem. Postarší spisovatel Benda touží napsat mistrovské dílo a hledá cesty, jak přivodit „osvícení“, díky němuž by se mu to mělo podařit. Podobnou zkušenost už třikrát v životě prodělal, a proto se snaží vytoužený okamžik vyvolat. Zdánlivě nesmyslné snažení v přenášení trámu má tedy přísně logickou souvislost. Děj se odehrává na chatě u Sázavy, což bylo místo, které Valenta dobře znal; v Lukách pod Medníkem na břehu řeky Sázavy skutečně chatu vlastnil.¹¹⁰ Předobrazem pro postavu mladého truhláře byl pro Valentu jeho přítel, básník Vladimír Thiele. Dokonce i samotný námět pochází od něho. Od 50. let je pojily časté přátelské styky, často se scházeli a debatovali o literární tvorbě. V Literárním archivu Památníku národního písemnictví můžeme nalézt Thielův rozhořčený dopis, kterým Valentu velmi ostře napadá, neboť celou událost považuje za krádež.¹¹¹ Podobně převzal Valenta pro svou detektivku *Dlouhán v okně* motiv ochrnuté dívky od Olgy Scheinpflugové, ale už poučen předešlou zkušeností žádá Olgu o svolení s tím, že v úvodu knihy přizná, že jde právě o její nápad.¹¹² Olga mu obratem odepisuje a se slovy „Já nejsem Thiele“ ho prosí, ať si motiv ponechá a její jméno neuvádí.¹¹³

Ale i Valenta se stal literární předlohou – coby Admirál Jan Machorka se objevil právě v díle Vladimíra Thieleho. Šlo o prózu pro mládež nazvanou *Báchorky Admirála Machorky* z roku 1966. Thiele pohlíží na svůj život a na přátelství s Valentou očima Machorkova desetiletého syna, který reflektuje práci svého otce, a my se tak dovídáme o Valentových spisovatelských zvycích (psaní zásadně v noci, postupu při práci – nabroušení asi 40 versatilek a pak jejich střídání každé 3 minuty apod.). Na toto téma upozornil publicista Ivo Fencel.¹¹⁴

V šedesátých letech se Valenta podílel na dvou sbornících. Prvním byl sborník pro mládež, jehož příspěvky měly být spojeny motivem strachu. Redigoval ho redaktor Státního nakladatelství dětské literatury Oldřich Sirovátka a v roce 1968 vyšel pod názvem *Vteřiny strachu*. Kromě Valenty přispěl do něho také Valentův přítel a generační druh A. C. Nor. Ostatní příspěvky pocházely od autorů mladších,

---

Fysiologie umění (strojopis ovšem nese název *K pramenům umění*). S Valentou se znali už z dob *Svobodných novin*: 18. 4. 1947 v nich Kafka uveřejnil recenzi Valentových povídek.

¹¹⁰ Do této oblasti zasadil i svou prózu pro mládež *Srdce a poklad* z roku 1969.

¹¹¹ Nezpracovaný fond Edvard Valenta, LA PNP.

¹¹² Dopis E. Valenty O. Scheinpflugové je datován 28. 12. 1964. Viz: Dandová, Marta: Adresátka Olga Scheinpflugová (Edice korespondence). In: *Literární archiv* 35–36, 2003–2004, s. 388.

¹¹³ Nezpracovaný fond Edvard Valenta, LA PNP.

¹¹⁴ Fencel, Ivo: Edvard Valenta. In *Plž*, 3, 2004, č. 2, s. 22–24. Zkratka Plž znamená Plzeňský literární život.

mezi nimiž nebyli jen spisovatelé, *neboť do něho* (tj. do sborníku, pozn. P. J.) *přispěl stejně tak sportovec Emil Zátopek, jako vojáci nebo partyzáni, autor próz z přírody Jaromír Tomeček zrovna tak jako pohádkář Václav Čtvrtek, radiolog František Běhounek stejně jako autorka detektivek Anna Sedlmayerová.*¹¹⁵ Sborník příběhů o strachu spojoval mnoho profesí, což ostatně bylo Sirovátkovým cílem. Pořadatel knihy položil lidem, o kterých se dá předpokládat, že jsou stateční (např. cestovatel, potápěč, tryskový letec, závodník, boxer, požárník, námořník, fakír, frontový bojovník aj.) otázku, kdy se v životě nejvíce báli, a jejich příběhy pojal do sborníku buď v původní, nebo v literárně upravené podobě. Tak vznikla napínavá, zábavná i poučná kniha, která je určena mladým čtenářům (v tiráži se uvádí pro čtenáře od 10 let), ale kterou si se zájmem mohou pochopitelně přečíst i čtenáři dospělí.

Druhým sborníkem měl být generační sborník, který by přinesl povídky, básně, kritické nebo obecně kulturní úvahy, vzpomínky a jiné texty starších spisovatelů, zejména narozených okolo roku 1900. Myšlenka se zrodila u A. C. Nora, jenž svůj nápad sdělil svému spořilovskému sousedovi Josefu Knapovi. Knap byl zpočátku k projektu skeptický, nevěřil, že by Svaz československých spisovatelů k realizaci přistoupil. Jenže situace se po třetím sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1963 postupně liberalizovala. Nor a Knap se rozhodli požádat o redigování sborníku Václava Černého, kolem kterého se postupně začínal tvořit okruh autorů, jejichž cílem bylo dosáhnout úplné tvůrčí svobody v literatuře. Koncem šedesátých let už byl totiž Václav Černý zase viditelný na veřejnosti, hlásil se o slovo a Svaz mu dokonce nabídl členství. Nor spolu s Knapem Černému předestřeli svůj nápad a dokonce mu předložili i seznam autorů, kteří měli být do sborníku zahrnuti.

A. C. Nor vzpomíná: *Náš seznam autorů v podstatě akceptoval, odmítl jen zařadit mezi autory sborníku Jarmilu Glazarovou jako značně „divokou“ komunistku, protože sborník by měl mít ne sice vyhraněně, ale přece jen jasně nekomunistický charakter, třebaže zdaleka ne protikomunistický, a Olgu Scheinpflugovou, tu prý ze zcela osobních důvodů: neuznával ji za dobrou spisovatelku, i když je to výborná herečka. Vyhrazoval si naprosto volnou ruku v tom, koho do sborníku jako redaktor zařadí, a my jsme s tím samozřejmě souhlasili, nicméně se s námi podrobně radil o autorech, které o příspěvek požádá.*¹¹⁶

---

¹¹⁵ Nor, A. C.: *Život nebyl sen 2*, Brno 1994, s. 916.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 918.

Černý požádal o příspěvek 31 autorů, ale šest z nich jeho žádosti nevyhovělo¹¹⁷, proto vyšel nakonec roku 1969 pod názvem *Sborník pětadvacíti*. Kromě Černého, Nora, Knapa a Valenty do něj přispěli také J. Seifert, F. Křelina, J. Čep, M. Dvořák, Z. Kalista, B. Fučík, V. Renč, V. Holan, J. Werich, J. Kostohryz, E. Hostovský, Č. Jeřábek, J. Šnobl, F. Nechvátal, Z. Bár, F. Lazecký, J. Heyduk, J. Patočka, L. Stehlík, M. Nohejl a J. Bednář. Ze soupisu jmen můžeme vidět, že deklarovaný nekomunistický charakter není úplně splněn. Úvodním příspěvkem ve sborníku je podle Nora brilantní povídka Edvarda Valenty *Odkaz*. Bohužel sborník vyšel v malém nákladu a v roce 1969 už nemohl být v kulturních rubrikách kriticky zhodnocen. Byla tehdy tendence na tento sborník raději vyšší místa zbytečně neupozorňovat, protože by mohl leckterým jeho autorům, a především Václavu Černému, způsobit nemalé existenční potíže.

A. C. Nor ve svých pamětech *Život nebyl sen* vzpomíná na Valentu takto: *Kromě Seiferta jsem měl dobrého přítele v Edvardu Valentovi. Bohužel i on byl postižen dlouhodobou nemocí, Meunierovou chorobou, která zavinila, že přišel téměř úplně o sluch, takže hovor s ním byl velmi ztížen a telefonovat jsme spolu vůbec nemohli. Někdy však měl Valenta údobí, kdy slyšel lépe, a tu se najednou objevil u nás ve Spořilově a se slovy „Dnes líp slyším, tak tě jdu navštívit“ vstupoval dovnitř. Také já jsem k němu chodíval, o svých „kulatých narozeninách“ jsme si přávali obvykle osobně, a jinak jsme si psávali. Valenta mě měl stejně rád jako já jeho a několikrát mi to vyznal i v dopisech. K Novému roku 1964 mi psal z dobříšského zámku: „Drahý příteli, na sklonku roku vzpomínám na přátele, kteří jsou mi zvláště drazí – patříš mezi ně. I když se vídáme tak zřídka, jsi vlastně jediný člověk, jehož jsem v posledních letech navštívil. Hluchota ze mne udělala plachého člověka. Teď sídlím už od 15. prosince ve vznešené rezidenci, o které Ti budu hodně vypravovat, až se v půli ledna vrátím do Prahy. Hledal jsem zde samotu, ale mám tu pravý opak, protože spisovatel kdysi ze Svazu vyloučený je středem zájmu – a nelíčených sympatií.“ [...] Bylo mi vždycky Edvarda Valenty pro jeho fyzické utrpení velice líto. Tím raději jsem ho měl, třebaže pro jeho plachost, o níž se sám zmiňuje, jsem mu svou přátelskou náklonnost nemohl projevovat ani často, ani nijak bombasticky. A že mě měl i on rád, toho důkaz mi podával téměř v každém svém dopise aspoň nějakým slůvkem, nějakou větou. Například v rozsáhlém dopise ze 6. dubna 1966 má pro naše přátelství tato slova uznání: „Už jsem Ti řekl, že jsi vlastně jediný*

---

¹¹⁷ Odmítli Robert Konečný, Karel Konrád, Bohumil Novák, Laco Novomeský, Jiří Voskovec a Vilém Závada.

člověk, ke kterému v posledních letech chodím, prostě proto, že Tě mám rád a cítím se ve Tvé společnosti dobře.“ Po roce 1968, po okupaci, byl Valenta postižen jako celá naše generace. Opět mu přestali vydávat knihy a jeho nejnovější román *Žil jsem s milionářem*, už vysázený, rozmetali a nedovolili, aby vyšel. Byl tehdy nemocnější než dříve, jeho zdravotní stav se zdatelně zhoršil a bezohledné jednání nakladatelství Československý spisovatel, vedeného tehdy Ivanem Skálou a dr. Janem Pilařem, mu důkladně přitížilo. Měl jsem tehdy na oba básníky větší zlost, než jakou jsem měl, když zrušili moje smlouvy.¹¹⁸

Do Svazu československých spisovatelů byl znovu přijat 14. 11. 1963.¹¹⁹ V témže roce mu vyšla novela *Trám*, o dva roky později detektivní román *Dlouhán v okně*. Poslední Valentovo dílo vydané za jeho života byly vzpomínky na mládí *Život samé psaní* (1970). Rehabilitační komise Svazu českých novinářů vrátila Valentovi členství 17. 1. 1969.

Po roce 1970 ovšem opět neměl Valenta jednoduchou pozici. Klatba začala znovu, už potřetí. Na ustavujícím sjezdu nového Svazu českých spisovatelů, který se konal na Dobříši od 31. května do 1. června 1972, přednesl referát dosavadní předseda přípravného výboru Svazu a jeho pozdější dlouholetý předseda Jan Kozák.¹²⁰ Jeho cílem bylo provést očistu od tzv. pravicových představitelů svazu. Edvarda Valentu samozřejmě počítal mezi ně. Ve svém referátu Kozák prohlásil: *Na jaře r. 1968 rozpoutali nepřátelé socialismu a křiklouni mezi spisovateli jako Václav Havel, Josef Hiršal, Petr Kopta, A. C. Nor, Ivan Vyskočil přímo kampaň proti řadě spisovatelů-komunistů za jejich stranickost a dřívější vystupování. Skandalizovali je a mnozí požadovali, aby se buď vzdali poct, anebo aby jim byla odejmuta státní vyznamenání; když požadovali jejich vyloučení ze Svazu, neostýchali se někteří z nich (např. E. Valenta, R. Mertlík) ani soukromými dopisy těmto spisovatelům vyhrožovat a urážet je.*¹²¹

U Edvarda Valenty měl Kozák na mysli případ Jarmily Glazarové, s níž Valenta hodlal napsat společný psychologický román o partnerské dvojici; Glazarová měla psát ženské party, Valenta mužské, ale Glazarová spolupráci odmítla, a společná práce se tak nerealizovala. Valenta dopisem Glazarovou vybídl, aby se na

¹¹⁸ Nor, A. C.: *Život nebyl sen 2*, Brno 1994, s. 998–999.

¹¹⁹ Podepsáni byli tajemník ÚV SČSS Karel Ptáček a vedoucí ideově tvůrčího oddělení Vlastimil Maršíček. (LA PNP, nezpracovaný fond Edvard Valenta).

¹²⁰ Jan Kozák (1921–1995), prozaik, hlavní realizátor normalizační politiky v literatuře, předseda Svazu českých spisovatelů (1972–1977), poté předseda Svazu československých spisovatelů (1997–1989). Jako docent vyučoval dějiny strany na Vysoké škole politické ÚV KSČ.

¹²¹ Citováno podle: Nor, A. C.: *Život nebyl sen 2*, Brno 1994, s. 1014.

protest proti vpádu vojsk Varšavské smlouvy vzdala státního vyznamenání národní umělkyně, ale ona se k tomu neodhodlala a naopak, když ji pak vylučovali z komunistické strany, postoupila dopis vyšším úřadům, čímž Valentovi značně přitížila.¹²²

První zmínkou o tomto románu, který pak vyšel v jiné formě až posmrtně roku 1984 v exilovém nakladatelství Index Kolín nad Rýnem pod názvem *Žít ještě jednou* (a ještě rok předtím v Torontu u Škvoreckých), je Valentův dopis jeho pozdější manželce Olze Pokorné z 23. března 1958: *[...] ale ještě letos se chci pustit do románu, kterým chci celý svůj život jako epik vyvrcholit. Forma zpracování je tak neobvyklá a tak nesmírně obtížná, že když jsem to vypravoval řediteli a šéfredaktorovi Čs. spisovatele, shodli se na tom, že by to byla věc světová. Jde o lásku stárnoucího člověka k mladé, krásné ženě, která je tak ušlechtilá, že se snaží předstírat, že ji jeho přítomnost a jeho láska neobtěžuje, jedná s ním prostě z lidských ohledů, v čemž ten člověk konečně spatřuje aspoň jiskřičku naděje a na této naději buduje celý svůj další život – vtip je v tom: každé setkání těchto dvou lidí popisuje napřed ten muž a potom, v příští kapitole, přesně totéž ta žena. Oba ti lidé jsou nakonec přesvědčeni, že alespoň jejich duše dokonale splynuly – ve skutečnosti jsou mezi nimi oceány, ti dva lidé, domnívající se, že se znají skrz naskrz, neznají se vůbec. Nikdo z nich neví o tom druhém v podstatě nic – a přece i ten velký omyl zplodil mnoho nesmírného štěstí. Nakladatelství mi na mou žádost hledalo spisovatelku pro ženský part, aby byla dikce i mentalita naprosto odlišná od partu mužského. Jediná Glazarová projevila odvalu zkusit to, ale pak se vzdala s tím, že je to příliš obtížné, psychoanalýza tak křehká, že jediný psychologický omyl by rozbil celý román. Asi mi nezbude než psát to sám.*¹²³

Valenta nehodlal ani po odmítnutí Glazarové od nápadu upustit. Uvažoval o spolupráci se spisovatelkou Annou Sedlmayerovou, o čemž svědčí časté a obsáhlé dopisy této autorky Valentovi, ale i ona se po kratší rozvaze rozhodla svůj podíl odřeknout, protože se bála, že by zadaný úkol splnit dobře nedokázala. V dopise z 18. dubna 1963 píše, že nesvede psát o bigotní dívce, když ona sama nevěří. Dívka je závislá na jedině lásce, což je podle ní dojemné a smutné.¹²⁴

¹²² Zdroj: rozhlasový pořad *Portréty* ČRo 6 z 11. 11. 2007. Jedná se o rozhovor redaktora Jana Sedmidubského s šéfredaktorem revue *Dějiny a současnost* Eduardem Burgetem. K dohledání na internetových stránkách Českého rozhlasu: http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=+generic3:^%221976x_Portr%C3%A9ty%22&query=Edvard+Valenta&from=&to=&porad=

¹²³ Dopis otištěn Filipem Tomášem v knize: Valenta, Edvard: *Žít ještě jednou*, Praha 2000, s. 272.

¹²⁴ LA PNP, nezpracovaný fond Edvard Valenta. Anna Sedlmayerová se tak rozhodla po dvou měsících, protože v dopise ze dne 5. února 1963 tvrdí, že ví o jeho záměru psát román o milencích

Ve strojopisu zůstala Valentova studie *K pramenům umění*.¹²⁵ Autor v ní nepřináší nové poznatky ke vzniku uměleckého díla, mnohdy popisuje dávno známé skutečnosti, ale tato studie má význam pro literární badatele, kteří zkoumají tvůrčí psaní Edvarda Valenty. Studii psal poměrně dlouho, zřejmě i v ní uplatnil svůj postup neustálého přepisování textu, vypouštění nebo přepisování. V rozhlasovém rozhovoru sám přiznal, že jednu kapitolu v románě *Jdi za zeleným světlem* přepsal dokonce třináctkrát, aby ji tam nakonec vůbec nedal. Studie *K pramenům umění* obsahuje dvojí vnoření: Komorní Hůrka 2. 12. 1957 – Praha 4. 1. 1963.

Na začátku si v ní klade otázky, co to vůbec je umění a krásno. Hlavní zásada umění je, že je to projev lidské činnosti. Polemizuje s výrokem kritika Bedřicha Václavka¹²⁶, který tvrdil, že v beztřídní společnosti už nebude umění zapotřebí, protože ho nahlíží jako náhradu často nuzného života. Valenta s tím nesouhlasí a prohlašuje, že umění přece zahrnuje hodnoty, mezi které patří například láska. V celé studii se distancuje od materialismu, když opakovaně píše, jak by tu a tu věc chápal materialismus. Ale i tady se Valenta projevuje jako zapřísáhlý ateista, když prohlašuje, že Bůh byl stvořen člověkem, který hledal bytost, se kterou by mohl rozprávět a nebýt tak sám. Lidská přirozenost je typická únikem před smrtí, kterou Valenta chápe jako dokonalé vyvrcholení samoty. Dále přemítá nad vznikem uměleckého díla a přemýšlí o faktorech, které se na něm podílejí (rozum, cit, vědomí, podvědomí autora). Prosazuje zásadu, že spisovatel musí své dílo přepracovávat, aby jeho sloh ještě více vynikl. Varuje před tím, kdo to nedělá, protože výsledkem je pak sloh naprosto nanicovatý, a jako příklad udává Balzaka.

Zabývá se několikrát již popsanými entitami – časem a prostorem. Všimá si toho, že když autor píše o minulosti, je to pro čtenáře přítomnost a další děj blízká budoucnost. Z hlediska prostorového ho zajímá postavení a umístění autora uměleckého díla vzhledem k jeho postavám. Podle Valenty autor vidí vše, ale čtenář jen to, s čím má svou vlastní zkušenost. Valentu velmi zajímá spojení ženy a umění. Klade si otázku, proč ženy tvoří mnohem méně než muži a pozastavuje se nad tím, proč neexistuje žádná významná skladatelka klasické hudby, a dochází k závěru, že umělecká tvorba je činnost dobovatelská, zmocňovací, znásilňovací, a tedy mužská. Hledá východisko v přírodě a tvrdí, že hudební projevy v ní vždycky symbolizovaly pohlavní lákání (např. tokání tetřevů). Vyvozuje, že u ženy je méně vyvinut pud

---

s nějakou českou spisovatelkou a že ona má zájem to zkusit.

¹²⁵ *K pramenům umění*, strojopis, fond Edvard Valenta, LA PNP, inv. č. 23, 89 s.

¹²⁶ Bedřich Václavěk (1897–1943), marxistický estetik, literární teoretik a kritik, člen Devětsilu a stoupenec poetismu.

hravosti, pohlavní život a vzrušení má u ní menší váhu, protože je fyziologicky uzpůsobena k mateřství.¹²⁷ Zatímco žena žije svými dětmi a do nich vtiskává svou budoucnost, muž chce přežít svou smrt uměleckým dílem. Podobné myšlenky jsou již obsaženy v reflexivních pasážích Valentova neznámějšího románu *Jdi za zeleným světlem*.

Edvard Valenta zemřel na gerontologickém oddělení nemocnice v Bohnicích v naprosté hluchotě přesně deset let po vpádu vojsk Varšavské smlouvy – 21. srpna 1978. Pohřeb se konal v úterý 29. srpna ve velké síni strašnického krematoria.

---

¹²⁷ O tomto Valentově strojopisném textu vyjde v *Literárním archivu* v blízké budoucnosti studie Dariny Lukáčové *Edvard Valenta a jeho hledání cesty k pramenům umění*. Autorka se v ní nezaměřuje jen na Valentovu nepublikovanou uměnovědnou studii, ale v jejím rámci pojednává širěji o Valentově literární činnosti.

Závěr

Na počátku své práce jsem si kladl otázku, zda pro nás může být publicistická činnost Edvarda Valenty důležitým pramenem pro poznání stavu společnosti v naší třetí republice. Doufám, že jsem o tom trochu přesvědčil i čtenáře této práce. Nemohu jistě tvrdit, že Valentovy úvahy byly čímsi převratným, ale mohu jimi dokladovat myšlenkové ovzduší zkoumaného období. Výběr citací z jeho článků není reprezentativní, ba naopak ryze subjektivní. A pravděpodobně do hry vstupuje také faktor daný dobou výběru. Jiný autor by bezesporu vybral úplně jiné myšlenky. Badatelům by značně usnadnila práci případná edice Valentových článků.¹²⁸

Snažil jsem se připomenout známé i méně známé skutečnosti ze života a díla Edvarda Valenty. Spolu s ním jsme mohli nahlédnout i na ostatní spisovatele, novináře a intelektuály, kteří buď patřili k jeho světonázorovým souputníkům, nebo naopak, k jeho protivníkům. Věnovali jsme se krátce též publicistice třetí republiky jako takové. Je nám patrné, jak moc se liší od publicistiky první republiky, tematicky, ale také naprosto odlišným jazykem. Bylo by jistě podnětné zaměřit se i na další aspekty – například na Valentovu novinářskou tvorbu předválečnou a srovnat ji s tvorbou velikánů dané doby. Domnívám se, že by se ukázalo, nakolik jsou jeho texty kvalitním „ponořením se“ do problémů doby a že jsou dnes jeho články neprávem opomíjené. Některá témata jeho statí jsou nadčasová a mají nám co říci i dnes.

Na základě archivních výzkumů a pomocí citací z pamětí českých spisovatelů jsem se snažil předejít postavení Edvarda Valenty v české literatuře po roce 1948. Také doufám, že literární historie splatí Valentovi dluh a že někdo z odborníků napíše obsírnější monografii. Problémem je, že dosud nevím o nikom, kdo by se Valentou hlouběji zabýval.

---

¹²⁸ V některých edicích poválečné publicistiky se Valentovy statě objevují, ale vždy je otištěna jen jedna. Jedná se o zásadní úvahu *Spisovatel na rozcestí* z Dnešku č. 24 ze dne 5. 9. 1946. Přetištěna je i v necitovaných publikacích, například v knize: Černý, Václav: *Skutečnost svoboda. Kulturněpolitické statí a polemiky z let 1945–1948*, Praha 1995, s. 350–357.

Seznam použité literatury

Prameny:

Dnešek – I (52 č., 27. 3. 1946 – 20. 3. 1947), II (46 č., 3. 4. 1947 – 19. 2. 1948), občas dvojčísla.

Obzory 1945–1948.

Svobodné noviny 1945–1948.

Tvorba 1945–1948.

Valenta, Edvard: *K pramenům umění*, strojopis, fond Edvard Valenta, LA PNP, inv. č. 23.

Valenta, Edvard: *Žil jsem s miliardářem*, Brno 1990.

Valenta, Edvard: *Život samé psaní*, Praha 1970.

Vyšetřovací spis V 5351, ABZ ÚSTR.

Fond Státního soudu Praha, NA, VII. oddělení.

LA PNP – Fond Kamilla Resslerera, Olgy Scheinpflugové, Pavla Eisnera, Václava Černého, Josefa Kopty, Rudolfa Plajnera, Karla Horkého aj.

LA PNP – zpracovaný i nezpracovaný fond Edvarda Valenty.

Sekundární literatura a audionahrávky:

Bednařík, Petr – Jirák, Jan – Köpplová, Barbara: *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, Praha 2011.

Čapek, Karel: *Marsyas. Jak se co dělá*, Praha 1984.

Čivrný, Lumír: *Co se vejde do života*, Praha 2000.

Doležal, Bohumil: Ideologie třetí republiky v zrcadle Peroutkova Dneška, in *Střední Evropa*, 1997, č. 67, s. 92–102.

Drápala, Milan: *Na ztracené vartě Západu*, Praha 2000.

Edvard Valenta. Sborník příspěvků z konference, Prostějov 1996.

Hořec, Jaromír: *Poválečná léta. Vzpomínky zakladatele Mladé fronty*, Praha 2010.

J. J. S.: Bez názvu, in *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, 11, 1978, č. 10, s. 29.

- Janoušek, Pavel a kol. (red.): *Dějiny české literatury 1945–1989*, I. sv. 1945–1948, Praha 2007.
- Končelík, Jakub – Večeřa, Pavel – Orság, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.
- Fencl, Ivo: Edvard Valenta. In *Plž*, 3, 2004, č. 2, s. 22–24.
- Frinta, Petr: *Život samé psaní. Edvard Valenta – spisovatel a novinář*, Institut komunikačních technologií a žurnalistiky, katedra žurnalistiky, BP FSV UK, 2005.
- Forst, Vladimír a kol. (red.): *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, Praha 1985–2008.
- Kosatík, Pavel: „Ústně více“–Šestatřicátníci, Brno 2006.
- Mareš, Michal: *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince*, Praha 1999.
- Nídrová, Simona: *Život a dílo Edvarda Valenty*, DP PedF UK, 2000.
- Nor, A. C.: *Život nebyl sen 1–2*, Brno 1994.
- Novotný, Vladimír: Causa Achmatovová – Zoščenko, edice Tvary, sv. 14, 1999, in *Tvar*, č. 14, 1994.
- Nyklová, Milena: Pokus o Edvarda Valentu, in *Literární archiv* (Narození na přelomu století), č. 32–38, 2001, s. 259–271.
- Pernes, Jiří: *Svět Lidových novin 1893–1993*, Praha 1993.
- Peroutka, Ferdinand: *Deníky, dopisy, vzpomínky* (uspoř. S. Peroutková), Praha 1995.
- Peroutka, Ferdinand: *O věcech obecných II*, Praha 1991.
- Rozhlasový pořad *Portréty ČRo* 6 z roku 11. 11. 2007.
- Semrádová, Míla: Vyznání spisovatele, ČsRo 14. 5. 1968, in *Archiv ČRo*, Římská 13, Praha 2.
- Scheinpflugová, Olga: *Byla jsem na světě*, Praha 1994.
- Šámal, Petr: Poznámky k myšlení o literatuře v letech 1945–1948, in *Z dějin českého myšlení o literatuře I. 1945–1948* (red. Michal Přibáň), Praha 2001, s. 499–511.
- Tabery, Erik: Přítomnost bourá mýty, in *Respekt*, 2004, č. 4, s. 13–15.
- Tomáš, Filip: *Tísňený těsnopisec*, in E. V.: *Žít ještě jednou*, Praha 2000, s. 266–272.

Vaničková, Jana: *Próza Edvarda Valenty*, DP FF UK, 1966.

Vaughan, David: *Bíтва o vlny*, Praha 2008.

Zieris, K. F.: *Nové základy českého periodického tisku*, Praha 1947.

Žahourková, Věra: Třináct ztracených let, in *Lidová demokracie*, 23. 6. 1968.